

Kantoor van afgifte: 2800 Mechelen 1

P 309638

België – Belgique
P.B. – P.P.
2800 Mechelen 1
BC 7215

Nieuwsbrief

Mossen en Lichenen - Planten - Paddenstoelen

2009 - 9^e jaargang nr. 4 oktober – november - december

Verschijnt driemaandelijks

Afzendadres:
Coxiestraat 11
2800 Mechelen
studie@natuurpunt.be
www.natuurpunt.be

natuurpunt

V.u. Willy Ibens. Coxiestraat 11

2800 Mechelen

Deze nieuwsbrief wordt gratis toegestuurd aan alle geïnteresseerden.

Wenst u lid te worden van één van de werkgroepen en de nieuwsbrief op regelmatige basis te ontvangen, stuur dan een briefje naar Natuurpunt Studie, Coxiestraat 11, 2800 Mechelen of een mailtje naar Roosmarijn.steeman@natuurpunt.be

De nieuwsbrief wordt digitaal verstuurd (PDF-formaat).
Wie dit wil kan de nieuwsbrief nog wel op papier ontvangen.

Wenst u de nieuwsbrief niet langer te ontvangen, geef dan een seintje.

Veel leesplezier!

**De volgende nieuwsbrief zal in december verschijnen.
Artikels en kalenders kunnen tot 20 februari ingestuurd worden.**

Wil u ons financieel steunen dan kan dat. Giften vanaf 30€ zijn fiscaal aftrekbaar.

Storten kan op rekening nr.: 230-0524745-92 met vermelding van de volgende projectnummers:

- *Natuurstudie algemeen..... 2000*

- *Plantenwerkgroep 2351*

- *Paddenstoelenwerkgroep..... 2301*

- *Mossenwerkgroep 220*

INHOUD

Statistieken waarnemingen.be	4
Werkgroepencoördinator bij Natuur.studie	4
Noteer in je agenda	5
<u>Nieuwsbrief Mossen en lichenen</u>	
Cursus mossen en lichenen	7
Muscillanea, het tijdschrift van de bryologen	10
<u>Nieuwsbrief Planten</u>	
Ardense dravik weer tot leven gewekt – erratum	13
Floradatabank in een nieuw jasje	13
Gelezen in Dumortiera 97 (2009)	14
Gelezen in Gorteria 34 – 1/2(2009)	14
Plantencursussen Natuur.educatie	15
Met de Nationale Werkgroep Botanie op streeptocht	18
FON op excursie	22
Limburgse plantenexcursies	33
PWG Vlaamse ardennen <i>plus</i>	44
Plantenwerkgroep Duinviooltje	47
<u>Nieuwsbrief Zwammen</u>	
Zwammen op de Kesselse Heide met RL Rivierenland	51
Natuurstudiewerkgroep Dijleland op zoek naar wasplaten	51
Exotische zwammen	53
Brussel doet mee aan de atlas van Vlaams-Brabant	53
Twee nieuwe aardsterren voor Vlaams-Brabant	54
Drie nieuwe satijnzwammen voor Vlaanderen	55
Miradal, erfgoed in Heverleebos en Meerdaalwoud	55
Altijd iets te vinden in de holle wegen	56
Oorzwammetjes op naam brengen	56
De Peperbus eindelijk ook in ons land gevonden	57
19 ^e Vlaamse mycologendag op 20 maart 2010 in Gent	57
Paddenstoelenwerkgroep Mycoflora	58
Mycologia Zuid – West – Vlaanderen	59

Statistieken waarnemingen.be

Op 26 november halen we 114.041 plantenwaarnemingen. De planten staan nog steeds op de derde plaats, na de dagvlinders en de nachtvlinders. Het aantal paddenstoelwaarnemingen verdubbelde bijna dit seizoen waarmee we nu aan 42.846 waarnemingen zitten. Hiermee slepen de paddenstoelen de 5^e plaats in de wacht. Wie had gedacht dat deze groep zelfs populairder dan zoogdieren zou zijn? De mossen en de korstmossen blijven weinig populair met 6.325 waarnemingen. We zouden meer mensen warm moeten maken om naar mossen en korstmossen te kijken.

Werkgroepencoördinator bij Natuur.studie

Mag ik me even voorstellen?

Ik ben Krien Hansen en sinds 1 november versterk ik het team van Natuurpunt Studie als werkgroepencoördinator. Tijdens de komende maanden wil ik overzicht krijgen over de verschillende werkgroepen die actief zijn rond natuurstudie: wie bestudeert wat, hoeveel vrijwilligers zijn hierbij betrokken en vooral: wat leeft er in de verschillende werkgroepen?

Jammer genoeg is het praktisch niet haalbaar om aanwezig te zijn op de activiteiten of vergaderingen van elke werkgroep in Vlaanderen. Daarom concentreer ik mij op activiteiten waar veel natuurstudievrijwilligers samenkomen. Je kan mij dus zeker ontmoeten op één van de provinciale natuurstudiecontactdagen in het voorjaar (BRAKONA, LIKONA, ANKONA en de West-Vlaamse natuurstudiedag).

Maar wacht niet op een persoonlijke ontmoeting om mij te contacteren als je werkgroep een vraag heeft. Je mag mij ook altijd uitnodigen voor vergaderingen of activiteiten van je werkgroep. Let wel: voor inhoudelijke vragen over soort(groep)en kan je nog altijd terecht bij de gekende inhoudelijke medewerkers

(http://www.natuurpunt.be/nl/vereniging/werkgroepen/gewestelijke-thematische-werkgroepen_691.aspx).

Het is niet de bedoeling om de bestaande themawerkingen te vervangen, maar om aanvullend en coördinerend te werken.

Ik ben bereikbaar via mail: krien.hansen@natuurpunt.be of telefonisch: (015) 77 01 52.

Mijn vaste stek is het Natuurpunt secretariaat in Mechelen.

Tot binnenkort! Krien

Noteer in je agenda

Traditiegetrouw richten de provincies waar natuurstudie door vrijwilligers hoog staat aangeschreven een jaarlijkse contactdag in. Het thema voor 2010 is natuurlijk biodiversiteit, waarbij zoveel mogelijk soortenrijke groepen aan bod komen. Op 16 januari gaat de **LIKONA-contactdag** door in Genk, volgende in de rij is de **BRAKONA-contactdag** op 30 januari waar ook klimaat op de agenda staat. Daarna is het de beurt aan de provincie Antwerpen met **ANKONA** op 13 februari en de provincie **West-Vlaanderen** sluit de reeks af op 6 maart. Paddenstoelen komen op deze studiedagen in meer of mindere mate aan bod. In Antwerpen krijg je zelfs paddenstoelen in de praktijk: KVMV geeft een inleiding in de wereld van de microscopie van paddenstoelen. Moest je daarna zin krijgen om deze specialisten aan het woord te horen, dan ben je welkom op 20 maart in de universiteit van Gent. De jaarlijkse mycologendag van KVMV is een gezonde mix van gespecialiseerde studies (DNA-analyse) en meer laagdrempelige voordrachten. Tegen het einde van de dag is er steeds tijd voor iedereen die bijzondere vondsten te melden heeft en deze kan illustreren met mooie beelden.

Hou tenslotte alvast het weekend van **22 en 23 mei 2010** vrij in je agenda. Naar aanleiding van het internationale Jaar van de biodiversiteit willen we de uitdaging aangaan om dat weekend minstens 2010 verschillende soorten te inventariseren: **Tel mee tot 2010!** Een uitdaging waarbij jouw kennis en ervaring centraal staat. Laat het me weten als je interesse hebt om daar aan mee te werken of een activiteit hier rond wil organiseren. Meer informatie volgt.

Meer info

16 januari LIKONA –contactdag

Vanaf 08.45 uur - Hangar 58, Domein Bokrijk in Genk

Deelname is gratis, maar inschrijven is aanbevolen, dit kan je via

http://www.limburg.be/eCache/33636/LIKONA-contactdag_2010.html?lbl=milieuennatuur&lblnr=15351&lblgr=leven

30 januari BRAKONA – contactdag met als thema Biodiversiteit en Klimaat

Locatie: Provinciehuis Vlaams-Brabant, Provincieplein 1 - 3010 Leuven

Contact: Griet Nijs, Brakona, tel. 015-77 01 61,

brakona@natuurpunt.be

Prijs: Deelname aan deze dag kost 5 euro (incl. broodjeslunch) uiterlijk DD januari 2010 te storten op rekening 230-0524745-92 met vermelding van je naam en 'Brakona contactdag

Tijdens de contactdag zal ook een prijs uitgereikt worden aan de winnaar van de PPS-wedstrijd 'Horen, zien en melden' die Brakona organiseerde naar aanleiding van haar 10-jarig bestaan. Misschien komt u wel in aanmerking voor de cadeaubon ter waarde van 100 euro van de Natuurpuntwinkel?

13 februari Ankona ontmoetingsdag

Deze 13de editie heeft als thema 'Countdown 2010: Wetenschappelijk onderzoek en soortenbescherming'. De ontmoetingsdag heeft plaats op zaterdag 13 februari op de Universiteit van Antwerpen - Campus Groenenborger (Groenenborgerlaan 171, B-2020 Antwerpen).

Je kunt deelnemen aan de workshops, lezingen volgen en info- en boekenstands van (natuur)verenigingen bezoeken. Bovendien kun je ook je ei kwijt over nieuwe natuurstudiefeiten tijdens de 'korte berichtenrubriek'. Iedereen die zich nauw betrokken voelt bij de natuur en op de hoogte wil blijven over recente natuurstudies in de provincie Antwerpen is welkom op deze ontmoetingsdag.

Deelname is gratis, maar inschrijven is verplicht (en kan tot 6 februari 2010). Je kunt wel optioneel een broodjesmaaltijd nemen en hiervoor ter plaatse 6 euro betalen.

Inschrijven bij voorkeur *elektronisch via inschrijvingsformulier* op http://www.provant.be/leefomgeving/natuur_en_landschap/koepel_voor_natuur/ontmoetingsdagen/2010/ of je kunt het inschrijvingsformulier opvragen bij het ANKONA-secretariaat (tel. 03 240 59 88) en ons dit ingevuld terugbezorgen:

p/a Provinciebestuur Antwerpen, DMN (ANKONA), K. Elisabethlei 22, 2018 Antwerpen (fax. 03 240 57 52).

6 maart West-Vlaamse Natuurstudiedag

09u00 – 16u45

- invasieve soorten
- symboolsoorten
- akkervogels
- kamsalamanders
- bruinvissen
- en veel meer!!!

KU Leuven Campus Kortrijk, Etienne Sabbelaan 53, 8500 Kortrijk
studiedag incl. broodjeslunch € 5 pp / € 2 studenten
info & inschrijvingen: tel. 050 403 298 of via website

20 maart Mycologendag: meer info in Nieuwsbrief Paddenstoelen p. 57

Nieuwsbrief

MOSSEN

&

LICHENEN

Werkgroep Mossen en Lichenen

een *symbiose* tussen
Floristisch Onderzoek voor
Natuurbehoud
&
Natuurpunt

FON

Voorzitster:

* Chris Janssens (014/21.67.49)

Secretaris:

* Karl Hellemans (03/383.26.58)

Penningmeester:

* Jan Dirkx (014/58.64.64)

Ereleden:

* Juul Slembrouck (03/321.32.75)

* Hubert De Meulder (03/830.13.87)

Redactie:

* Marie-Claire Bottu (011/68.03.01)

* Jan Dirkx (014/58.64.64)

* Chris Janssens (014/21.67.49)

* Vera Tetsch (014/36.88.50)

* Juul Slembrouck (03/321.32.75)

* Henri Stappaerts (03/288.43.70)

excursies op maandagnamiddag om de
veertien dagen

ContactpersonenNatuurpunt

EDUCATIE

* Hans Vermeulen (014/47.29.50)

Graatakker 11, 2300 Turnhout

ARTIKELS & INFO

* Roosmarijn Steeman (015/29.72.22)

Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

Doelstellingen Werkgroep

- * bijdrage vormen voor natuurbehoud/-beheer
- * ecologisch onderzoek
- * verspreidingsonderzoek
- * popularisatie van de (korst)mossenstudie
- * stevige band met educatie: cursussen en initiatie-excursies
- * publicaties

De Werkgroep Mossen en Lichenen FON - Natuurpunt is een symbiose tussen de Werkgroep Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud en Natuurpunt. De werkgroep F.O.N. bestudeert al meer dan een decennium de mossen van ons land. De werkgroep opereerde in het verleden hoofdzakelijk in het Antwerpse maar richtte ook tal van excursies elders in, o.a. naar Wallonië en het buitenland.

De werkgroep staat open voor iedereen die geïnteresseerd is in mossen en/of lichenen, leken of gevorderden. Op de excursies worden beginners met zorg opgevangen (educatie). Er wordt tevens veel gewerkt aan feedback naar de leden. Met dit alles poogt de werkgroep zijn steentje bij te dragen aan zowel mossen- en lichenenstudie, als aan het natuurbehoud.

Ook jij kan iets bijdragen aan deze nieuwsbrief!

Cursus mossen en lichenen

Organisatie: Paddenstoelenwerkgroep “De Takruitertjes” en
Plantenwerkgroep Durmeval

In januari organiseren de werkgroepen een cursus over mossen en lichenen (korstmossen), bestaande uit vier praktijkwandelingen. Om deze cursus te volgen is enige voorkennis niet nodig. Tijdens de excursies verdiepen we ons in de mossen en lichenen in enkele verschillende biotopen: bos, meersen en stuifduinen, onder andere de Moervaartmeersen, Molsbroek, Warandeduinen en de Turfmeersen...

Inschrijvingen:

Het aantal deelnemers aan de cursus is beperkt tot 25, waardoor het van belang is snel in te schrijven.

Eérs in te schrijven, dan betalen!

Leden van Natuurpunt en/of vzw Durme betalen 20 euro voor het volgen van deze cursus, niet-leden betalen 30 euro.

Het bedrag schrijf je over op rekeningnummer **979-4312420-96** op naam van “Werkgroep paddenstoelen”, met vermelding ‘cursus Mossen en Lichenen’ + aantal personen

De eerste les vindt plaats in het Molsbroek te Lokeren op zaterdag 23 januari, alle lessen op de zaterdagen telkens van 9 u tot 12 u.

6 februari in de Turfmeersen, Terwestragel in Moerbeke

27 februari in de Moervaartmeersen, Sinaai, Leebrugstraat 65 parking schooltje

6 maart in de Warandeduinen én aangrenzend kerkhof, in Wetteren achttien augustuslaan

Lesgever: **Hans Vermeulen**

Meer informatie en inschrijven

bij Lou Roelandt, tel. 09-348 70 31, 0494 826 326

e-mail lou.roelandt@skynet.be

of bij Tom Neels, tomneels@telenet.be tel. 03 772 59 30

Muscillanea, het tijdschrift van de bryologen

De werkgroep VWBL (Vlaamse Werkgroep voor Bryologie) publiceert jaarlijks een exemplaar van "**Muscillanea**", het tijdschrift waarin nauwkeurige en gedetailleerde verslagen over de voorbije excursies en over gespecialiseerde of algemene bryologische en lichenologische onderwerpen worden gepubliceerd. Leden krijgen het tijdschrift gratis toegestuurd.

Doelstellingen en werking van de VWBL

De werkgroep heeft tot doel om de studie van de Bryologie en Lichenologie in Vlaanderen te bevorderen. De werkgroep bestaat sinds 1981 en werd onder de auspiciën van de Nationale Plantentuin te Meise opgericht. Hij omvat momenteel 110 leden. Als voornaamste activiteit worden excursies in België en in het buitenland gehouden waarop de flora van de bryofyten (bladmossen, levermossen en hauwmossen) en van de lichenen (korstmossen) wordt geïnventariseerd en bestudeerd. Er worden ook determinatie-dagen ingericht.

Lidmaatschap

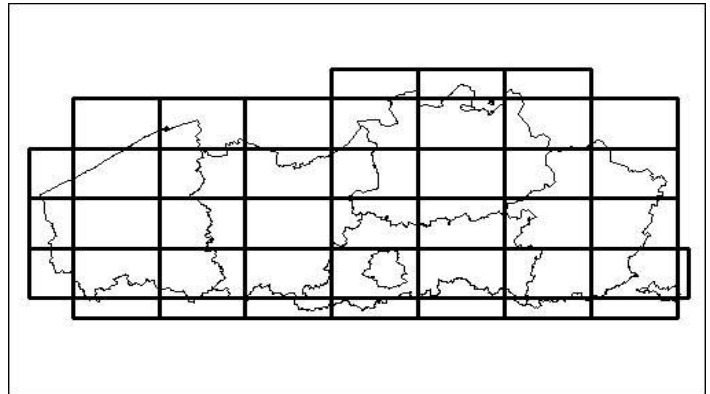
Iedereen met interesse voor bladmossen, levermossen en lichenen is welkom bij de werkgroep en op de excursies. Minder ervaren bryologen of lichenologen in spe worden met plezier op weg geholpen. Wens je lid te worden, contacteer dan de secretaris Geert Raeymaeckers.

Stuur een mail naar geert.raeymaekers@skynet.be met vermelding van je naam, adres, e-mail en telefoon op te geven! Geef tevens aan wanneer je zou op prijs stellen op een mailing list te staan die occasioneel en alleen voor interne aangelegenheden aan de werkgroep zou gebruikt worden vb. plotse wijziging in het excursieprogramma. Je adres wordt natuurlijk nooit aan derden meegedeeld of voor commerciële doeleinden gebruikt.

Het lidmaatschap bedraagt 8 Euro voor een jaar of 15 Euro voor twee jaar. Gelieve te noteren dat de VWBL nu ook een IBAN en BOC code heeft. Zo kan je binnen de EU betalingen zonder bankkosten uitvoeren.

IBAN BE19 7380 2519 9612 en BIC KREDBEBB. Het Bankrekeningnummer van de VWBL: 738-0251996-12, VWBL-Dirk De Beer, Amerikalei 214, 2000 Antwerpen.

Nieuwsbrief PLANTEN

Plantenwerkgroepen Natuurpunt

In het Vlaamse land zijn tientallen plantenwerkgroepen actief binnen Natuurpunt. Zij organiseren i.s.m. de natuurvereniging talloze excursies. De meeste excursies staan open voor beginners, er wordt dan expliciet aandacht besteed aan educatie.

Veel werkgroepen doen aan inventarisatie op kilometerschaal (via het 'IFBL-raster') in het kader van atlasprojecten. Een reeks werkgroepen spitst zich evenwel toe op de studie en inventarisatie van natuurgebieden. Tijdens een aantal activiteiten van de werkgroep Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud wordt zelfs zeer nadrukkelijk aan vegetatiekunde gedaan (vegetatie-opnamen). Je krijgt als vrijwilliger de kans om hieraan actief deel te nemen en bij te leren.

Informatie inventarisatie & monitoring:

Roosmarijn Steeman
Natuurpunt Studie
Coördinator
Planten, mossen, lichenen, fungi
Coxiestraat 11
2800 Mechelen

tel. 015/29.72.22
fax. 015/42.49.21 (tav. Studie)

e-mail:
Roosmarijn.Steeman@natuurpunt.be

Floristisch Onderzoek voor Natuurbehoud FON

Voorzitter:
Erik Molenaar
Ferdinand Coosemansstraat 24
2600 Berchem
tel. 03/218.59.69

e-mail:
erik.molenaar@skynet.be

fon-o-foon 0474/35.53.69

FON-Website:
<http://users.skynet.be/fon/>

Website (algemeen):
<http://www.natuurpunt.be>
(Fauna & Flora)

Nationale Werkgroep Botanie NWB

Voorzitter:
André Van den Bergh
Vitsgaard 9
1745 Opwijk
tel. 052/35.05.18
GSM 0472/68.83.35

e-mail:
andre.vandenbergh@pi.be

**Ook jij kan iets bijdragen aan de
Nieuwsbrief Planten!**

Ardense dravik weer tot leven gewekt - erratum

Journalisten begaan wel al eens vaker een stommiteit als het over natuurkennis gaat. Maar dat deze fout zonder meer werd overgenomen in de plantennieuwsbrief, dat moet natuurlijk worden rechtgezet. Ardense dravik is een akkeronkruid en helemaal geen waterplant. Dus volgende zin die op p.23 in de plantennieuwsbrief 3(2009) te lezen stond is een ware kemel.

“...Onderzoekers kijken nu of de waterplant opnieuw in het wild kan worden uitgezet. Dat lijkt zinvol omdat de waterlopen in ons land properder worden.”

Floradatabank in een nieuw jasje

De floradatabank was de eerste databank in Vlaanderen met verspreidingsgegevens van soorten, die je online kon consulteren. De databank bundelt de verspreidingsgegevens van vaatplanten in Vlaanderen. Het is een gemeenschappelijk initiatief van de vzw Flo.Wer, het INBO en de Nationale Plantentuin van België. De floradatabank dateert van 2005. Omdat de technologische evolutie niet stilstaat, besloten we om de databank in een nieuw jasje te steken. Het INBO ontwikkelde de nieuwe website, met een frisse 'look'. Ook inhoudelijk hebben we een aantal belangrijke vernieuwingen doorgevoerd.

Het invoeren van verspreidingsgegevens is aanzienlijk vergemakkelijkt voor veldmedewerkers. Zij kunnen soorten op het scherm aanklikken op een formulier dat er net hetzelfde uitziet als de formulieren die ze in het veld gebruiken - de zogenaamde streeplijsten. Hierdoor kunnen verspreidingsgegevens ongeveer vijf maal sneller ingevoerd worden dan in het oude systeem. Daarnaast kan je ook de exacte locatie van groeiplaatsen van bijzondere soorten aangeven via een kaartje. Ook voor de eindgebruiker van de floradatabank zijn er belangrijke nieuwigheden. Je kan verspreidingsgegevens opvragen per gebied of per soort, een lijst van soorten die met een bepaald kenmerk overeenkomen (bv. habitatvereisten, rode lijst) of een lijst van kenmerken per soort.

Je kan de floradatabank nog altijd raadplegen op volgende website <http://flora.inbo.be/> .

Wouter Van Landuyt, wouter.vanlanduyt@inbo.be

Gelezen in Dumortiera 97 (2009)

***De adventiefflora van in België ingevoerde mediterrane containerplanten* (1-16)**

Ivan Hoste, Filip Verloove, Cécile Nagels, Leo Andriessen & Jaques Lambinon

In 2008 bestudeerden de auteurs van dit artikel de onkruidflora van mediterrane containers in tuincentra. Voor het merendeel ging dit over olijfbomen, vijgenbomen en palmbomen, waarvan de meeste geïmporteerd worden uit Spanje en Portugal. Dit onderzoek op verschillende plaatsen in ons land leverde 120 soorten op, waarvan 23 soorten die voor het eerst in België werden waargenomen. Opvallend is dat 1/3 van deze geïntroduceerde planten zelfs niet inheems is voor Spanje of Italië. Dit onderstreept het bestaan van een complex netwerk in de uitwisseling van exotische planten op wereldschaal. Er zijn indicaties dat deze containeronkruiden een belangrijke rol spelen in de verspreiding van exoten in onze steden. Een onderschat schaduwkantje van de sierplantentrafiek is dat ingeburgerde exoten problemen zouden kunnen veroorzaken in natuurlijke begroeiingen. Hoewel de ecologische karakteristieken van containeradventieven van mediterrane herkomst doen vermoeden dat inburgering of invasief gedrag eerder kan verwacht worden in tuinbouwbedrijven, tuinen en urbane gebieden dan in natuurgebieden. Dat een rist soorten uit het Zuiden in diverse steden in België en de omliggende landen in opmars is wordt gemakkelijk in verband gebracht met klimaatverandering. Indien dit hele proces puur gestuurd werd door global warming zou men moeten kunnen vaststellen dat soorten geleidelijk hun areaalgrens naar het noorden verschoven hebben. De praktijk toont iets anders. Een opeenvolging van zachte winters zorgt ervoor dat aangevoerde planten uit warmere klimaatgebieden min of meer permanente populaties kunnen opbouwen. Dit artikel behandelt aldus een groep van exoten, waarvan minstens enkele zich vandaag zullen aandienen als potentiële inburgeraars.

Gelezen in Gorteria 34 – 1/2(2009)

***Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 2005, 2006 en ten dele 2007* (1-40)**

Wout Holverda, René van Moorsel, & Leni Duistermaat

Het werk van Ruud van der Meijden, waaronder de "Lijst van zeldzame planten", wordt voortgezet door Leni Duistermaat. Voor steeds meer digitaal aangeleverde waarnemingen is helaas geen controleerbaar herbariummateriaal voorhanden is. Bovendien is er steeds meer interesse voor geürbaniseerde tuinplanten. De auteurs beperken zich zoveel mogelijk tot wilde soorten of urbane soorten die zich in het buitengebied hebben weten te vestigen of taxa die door hun invasieve karakter tot een pest kunnen uitgroeien. Als waarschijnlijk bestendige, maar uitgezaaide nieuwkomers konden *Pimpinella peregrina* en *Chaerophyllum aureum* (Gouden ribzaad) begroet worden. De eerste vindplaats van *Artemisia verlotiorum* is door bouwactiviteiten helaas alweer verdwenen. Van de echte indigene taxa verdienen *Apium repens* (Kruipend moerasscherm), *Filago arvensis* (Akkerviltkruid) op de Hoge Veluwe en *Galium sylvaticum*

(Boswalstro) in het Gooi zeker vermelding. De lijst bestrijkt 33 paginas (7-39) en geeft bij elke vondst de locatie, biotoop, uurhok en waarnemer (s).

Noordse streepvaren (Asplenium septentrionale) in Muiden: een nieuwe poging tot vestiging in Nederland (53-60)

Raymond van der Ham

De Noordse streepvaren heeft een wijde maar ononderbroken verspreiding op het Noordelijk halfrond: westelijk Noord-Amerika, Europa en centraal-Azië. Binnen Europa komt de soort voornamelijk voor in de zuidelijke helft van Scandinavië en het centrale gedeelte van het vaste land. In Engeland en Noord-West-Europa is de soort zeldzaam, wat deels verklaard kan worden door zijn kalkmijdend karakter. Zijn voorkeur gaat uit naar een silicaatrijk, stenig substraat op een geëxponeerde zonnige standplaats. Het min of meer aaneengesloten deel van het Europese areaal reikt tot enkele tientallen kilometers van Zuid-Limburg. In 1986 werd de soort voor het eerst in Nederland gevonden bij Maastricht op steengeruis, wat mogelijk een natuurlijke vestiging was. Ondertussen werd de soort op nog drie plaatsen waargenomen (Zwolle, Rotterdam, recent in Muiden), telkens één exemplaar in een voeg in metselwerk. Ook bij deze gaat het waarschijnlijk om natuurlijke vestigingen. De twee meest recente vindplaatsen hebben maar kort bestaan vanwege restauratiewerken. In Rotterdam probeerde men de plant nog te verplaatsen, maar deze heeft dit slechts korte tijd overleefd.

Plantencursussen Natuur.educatie

Cursus Planten in en om de stad

Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Afdeling Brussel i.s.m. vzw Uitstraling Permanente Vorming

Theorie: 16/3 en 30/3 van 19u30 tot 22u30

Plaats: CC De Markten, Oude Graanmarkt 5, Brussel

Praktijk: 23/5 en 6/6 van 14u00 tot 16u30

Prijs: gratis/leden, niet-leden kunnen per sessie betalen (6€) of éénmalig 24€ (incl. lidmaatschap)

Inschrijven: Adriaan Seynaeve, 0498/74 76 06,
adriaan.seynaeve@gmail.com

Lesgevers: Hans Vermeulen en eigen gidsen

Planten voor beginners

Provincie Antwerpen - Afdeling Oude Spoorweg

Theorie: 23/3, 30/3, 4/5 en 25/5 van 19u30 tot 22u00

Plaats: 't Mosterdpotje, Mechelsebaan 218, Duffel

Praktijk: 13/4, 11/5, 18/5 en 1/6 van 19u30 tot 22u00
en 8/5 van 9u30 tot 12u00

Prijs: 30€/leden en 54€/niet-leden (incl. lidmaatschap) op 523-0801920-96
t.n.v. NP Oude Spoorweg met vermelding "cursus planten voor beginners"

Inschrijven: Marleen Van Puyvelde, 0486/41 36 58,
marleenvanpuyvelde@telenet.be

Lesgevers: Johan Asselberghs en Luc De Naegel

Planten voor gevorderden

Provincie Antwerpen – Afdeling Zuidrand Antwerpen

Praktijk: 7/5, 21/5, 28/5, 11/6, 18/6, 25/6 en 2/7 van 9u00 tot 12u00

Plaats: 7 verschillende gebieden

Prijs: 28€/leden en 52€/niet-leden (incl. lidmaatschap) op 979-9767547-40

t.n.v. NP Zuidrand Antwerpen met vermelding “plantencursus voor gevorderden” + naam, telefoonnummer en ev. mailadres

Inschrijven: Catherine Vandercruyssen, 03/288 81 07, cvdx@pandora.be

Lesgever: Hans Vermeulen

Provincie Antwerpen - Afdeling Mechels Rivierengebied

Praktijk: 18/5, 25/5, 1/6, 15/6, 22/6 en 29/6 van 19u30 tot 22u30

Plaats: 6 verschillende gebieden

Prijs: 30€/leden en 50€/niet-leden (incl. lidmaatschap)

Inschrijven: BC Mechels Rivierengebied, 015/43 61 09,

bc.mechelsrivierengebied@natuurpunt.be

Lesgever: Hans Vermeulen

Bloemen en planten

Provincie Antwerpen – Afdeling Rupelstreek kern Boom-Rumst

Theorie: 23/4 en 30/4 van 19u30 tot 22u30

Plaats: Provinciaal Domein De Schorre, Schommelei 1, Boom

Praktijk: 24/4 en 1/5 van 14u00 tot 17u00

Prijs: 14€/leden en 20€/niet-leden

Inschrijven: Fried Happaerts, 03/888 81 15, fried.h@telenet.be

Lesgever: Hans Vermeulen

Planten van vennen en poelen

Provincie Antwerpen – Afdeling De Wielewaal

Theorie: 19/3 van 19u30 tot 22u30

Plaats: Wijklokaal Zevenbergen, Peter Benoitplein 6, Lier

Praktijk: 27/3 en 24/4 van 9u00 tot 12u00

Prijs: 15€/leden en 20€/niet-leden op 880-2989261-59 t.n.v.

NP De Wielewaal met vermelding “cursus planten, poelen en vennen”

Inschrijven: Paul de Haes, 03/455 57 99,

paul.dehaes@natuurpunt-wielewaal.be

Lesgever: Hans Vermeulen

Grassen

Provincie Antwerpen – Afdeling Voorkempen

Theorie: 7/6 van 20u00 tot 23u00

Plaats: CC Zonneputteke, Zonneputteke 1B, Zoersel

Praktijk: 12/6 (namiddag)

Prijs: 5€ op 068-2299025-55 t.n.v. NP Voorkempen met vermelding

“grassencursus”

Inschrijven: Frank Reusens, 03/384 01 83, frankreusens@yahoo.co.uk

Lesgever: Paul Stryckers

Grassen, zeggen en russen

Provincie Oost-Vlaanderen – Afdeling Gent

Theorie: 28/5 en 4/6 van 19u30 tot 22u30

Plaats: NMC De Bourgoyen, Driepikkelstraat 32, Mariakerke (Gent)

Praktijk: 11/6, 18/6, 25/6 en 2/7 van 19u00 tot 22u00

Prijs: 25€/leden NP Gent, 30€/andere NP leden, 35€/niet-leden,
20€/vrijwilligers en gidsen NPGent op 890-4340659-37 t.n.v. NP Gent met
vermelding “grassencursus 2010”

Inschrijven: Natuurpunt Gent, 09/227 22 94, gent@natuurpunt.be

Lesgever: Hans Vermeulen

Provincie Vlaams-Brabant - Afdeling Ternat

Theorie: 27/4 en 4/5 van 19u30 tot 22u30

Plaats: CC De Plotter, Kerkstraat 4, Sint-Katherina-Lombeek (Ternat)

Praktijk: 8/5, 22/5, 5/6 van 9u00 tot 12u00 en 19/6 van 14u00 tot 17u00

Prijs: 30€/leden en 50€/niet-leden (incl. lidmaatschap)

Inschrijven: Serge Van Cleynenbreugel, 02/582 72 21,

serge.vancleynenbreugel@scarlet.be

Lesgever: Hans Vermeulen

Provincie Vlaams-Brabant – Afdeling Zemst

Theorie: 7/5 en 21/5 van 20u00 tot 22u30

Plaats: d' Oude School, Damstraat 49, Weerde (Zemst)

Praktijk: 22/5, 29/5, 5/6 en 12/6 van 14u00 tot 17u00 Prijs: gratis

Info: Jeanne Peeters, 015/61 20 86, jeanne.peeters@skynet.be

Lesgevers: Hans Vermeulen en eigen gids

Voor gevorderden!

Provincie Limburg – Afdeling Lummen

Praktijk: 2/6, 9/6, 16/6 en 23/6 van 19u00 tot 22u00

Plaats: De Theepot (parking), Ashoekstraat 2, Lummen

Prijs: 15€/leden en 40€/niet-leden (incl. lidmaatschap)

Inschrijven: Dirk D'Hondt, 0473/75 15 84, dirk.dhondt@base.be

Lesgever: Hans Vermeulen

Composieten en schermbloemigen

Provincie Antwerpen – Afdeling De Wielewaal

Theorie: 10/6 van 19u30 tot 22u30

Plaats: Zaal Colibrant, Deense straat 6, Lier

Praktijk: 12/6, 19/6, 26/6, 4/9, 18/9 en 2/10 van 9u00 tot 12u00

Prijs: 28€/leden en 35€/niet-leden op 880-2989261-59 t.n.v. NP De
Wielewaal met vermelding “cursus composieten en schermbloemigen”

Inschrijven: Paul de Haes, 03/455 57 99,

paul.dehaes@natuurpunt-wielewaal.be

Lesgever: Hans Vermeulen

Oude en nieuwe graangewassen

Provincie Antwerpen - Aartselaar i.s.m. Hobokense Polder en Rupelstreek

Theorie: 24/6 van 19u30 tot 22u30

Plaats: Gemeentelijk Sportcentrum, jeugdlokaal, Kleistraat 204, Aartselaar

Praktijk: 26/6 van 14u00 tot 17u00 (fietstocht)

Prijs: 12€/leden en 16€/niet-leden (incl. syllabus) op 979-9767548-41
t.n.v. NP Aartselaar met vermelding "cursus graangewassen"
Inschrijven: Ria Thys, 03/289 73 66, ria.thys@telenet.be
Lesgever: Hans Vermeulen

Met de Nationale Werkgroep Botanie op streeptocht

De Vlaamse Ardennen

11 april

In de Vlaamse Ardennen was Karel onze gids, streper en verslaggever van dienst, want in zijn eigen regio neemt hij graag zelf het voortouw in handen en dit genoeg konden we hem zeker niet ontnemen!!

Met 22 deelnemers konden we de omgeving verkennen van het wandelpad de "Rottery". Langs de oude spoorweg vonden we o.a. Aardbeiganzerik, Drienerfmuur, Gevlekt longkruid, Groot heksenkruid en Wilgenroosje. Op de muur van het spoorwegbrugje ontdekten we muurvaren en kandelaartje. En op de gemetselde duiker onder de spoorberm, waar het bronbeekje voor de nodige vochtigheid zorgde groeide zelfs een mooi exemplaar Tongvaren. Op een ander muurtje van een toegangspoort van een boerderij vonden we tot onze verwondering zelfs ook Steenbreekvaren, en op het talud van een holle weg voltooide een massa Eikvaren het hoofdstuk "varens". Op diezelfde talud stond ook zeer veel Muurhavikskruid. In enkele poelen die in de drassige weides gegraven waren determineerden we Grof hoornblad (na een uitgebreide discussie!), Aarvederkruid, Egelboterbloem en Puntkroos. In die weides vonden we ook Reuzenpaardenstaart, Bosbies, Dotterbloem, Veld- en Zomprus. Bij het maken van een ommetje langs de Elzeelse steenweg noteerden we ook nog Draadereprijs, Muizenoor en uiteraard ook enkele tuinvlieders. Maar de hoofdbrok van de dag was wel het bronbos naast de oude spoorberm, met Bittere veldkers, Muskuskruid, Dotterbloem, Bosanemoon, Witte klaverzuring, Slanke sleutelbloem en Wilde hyacint. En het beeld dat alle deelnemers zeker zal bijblijven was dat enorme tapijt van Paarbladig goudveil (met hier en daar een toefje van zijn verspreidbladig broertje) én paarse schubwortel! En na wat gericht zoeken vonden we daar ook een plekje vol Heelkruid en Eénbes. In totaal kwamen 227 soorten op ons lijstje!

De IJsevallei

9 mei

In de IJsevallei te Loonbeek was Daniel De Wit onze gids. Na wat gesukkel om de juiste parking dichtbij de juiste kerk te vinden, raakte (bijna) iedereen op tijd in Huldenberg van waaruit onze gids de 25 deelnemers loodste naar het kwartierhok dat in feite op grondgebied Loonbeek lag. Het traject dat Daniël hier uitgezet had viel enorm in de smaak, niet alleen qua flora, maar ook qua landschap. Langs de kronkelende IJse vonden we de hybride tussen Gewone en Ruwe smeewortel (*Symphytum x uplandicum*) Moesdistel, Vogelmelk, Bermooievaarsbek, Bittere veldkers en Heggenvogelmuur. Gelukkig waren er ook deelnemers die nu en dan omhoog keken, zodat ook de Maretak op de lijst kwam. De drassige beemden ernaast werden door een kleine delegatie uitgekamd zodat niet alles platgetrappeld zou worden. Deze

expeditie leverde vooral zegges op: Pluim-, Snavel-, Moeras-, Ruige en Tweerijige zegge. Maar ook Dotterbloem, Bosbies, Beemdlangbloem, Beemdkamgras en Echte koekoeksbloem. In het bos op de helling was het de beurt aan de typische bosplanten met Wilde hyacint, Lelietje-van-dalen, Boszegge, Muskuskruid en jammer genoeg net buiten het hok Dalkruid. In een diepe holle weg was het microklimaat ideaal voor een andere mooie vondst, nl. Stijve naaldvaren. Aan de rand van het bos noteerden we verder Heggenrank, Kruisbladwalstro en Rapunzelklokje. Een talud tussen een akker en een weiland werd wit gekleurd door Knolsteenbreek. In schril contrast met de andere biotopen stond de oude zandgroeve, waar we Vlinderstruik, Grote kaardenbol, Kandelaartje en Langbaardgras aan de lijst toevoegden. Tot slot moeten we nog Tongvaren, Muurvaren en Muurleeuwenbek vermelden die we op de oude bakstenen muurtjes langs de rivier vonden ... en net buiten het hok ook een Steenbreekvaren. In totaal noteerden we 238 soorten in dit kilometerhok!

De Scheldevallei te Petegem

13 juni

In de Langemeersen te Petegem aan de Schelde was Karel De Waele gids en streper van dienst voor de 21 deelnemers.

Conservator Alexander Van Braeckel loodste ons door zijn gebied, toonde ons de meest interessante plekjes en gaf meteen ook wat uitleg over het beheer. Grofweg verkenden we drie vegetatietypes in de beemden: het dottergrasland op de natste stukken, de grote vossenstaart- en glanshavergraslanden op de drogere stukken. Naast Dotterbloem kwam Pijptorkruid, Grote ratelaar, Beemdlangbloem, Echte koekoeksbloem, Poelruit, Zeegroene muur, Waterbies, Holpijp, Waterkruiskruid, Moeraskruiskruid, Egelboterbloem, Beemdkamgras, Veldgerst en Wilde bertram op de lijst. De interessantste vondsten daar waren het Moeraskartelblad, Weidekervel en Weidekerveltorkruid. Uiteraard vonden we ook enkele zegges: Scherpe, Ruige, Blaas-, Tweerijige en Valse voszegge. Later kwamen er op de Scheldedijk nog twee soorten zegges bij: Gewone berm- en Zeegroene zegge. Daar noteerden we ook Groot streepzaad, Brede wespenorchis, Grote engelwortel, Amandelwilg en Bitterkruid. Tot slot keerden we terug via het opgespoten terrein van de Donk waar we nog enkele vreemde gasten noteerden: Reuzenberenklauw, Smal vlieszaad, Wouw, Rode ganzenvoet, Moeraszuring en Stijve windhalm. In totaal kwamen 237 soorten op de lijst.

Wegbermen in de Famenne

25 juli

Na de korte zomerpauze was het de beurt aan Freddy Wyzen om ons te gidsen in de Famenne, in de omgeving van Marche-en-Famenne. Zijn keuze viel op Nettinne, een vergeten dorpje in de provincie Namen, waar kleinschalige landschappen met mooie wegbermen nog volop aanwezig zijn. Vanaf de kerk van Somme-Leuze kon onze gids al 21 deelnemers meenemen naar het geplande kilometerhok. Daar vervoegden ons nog twee Nederlanders, zodat we met een internationaal gezelschap op streeptocht trokken. Het parcours met de wagen was werkelijk een binnenweg, gedeeltelijk over enkele verharde veldwegen, waar Freddy

ons een groepje Steenanjer in volle bloei liet bewonderen. We besloten om eerst de interessantste wegberm te verkennen en dan terug te keren voor de picknick, want uiteindelijk geraakten we nog geen kilometer ver. De rest zouden we dan in de namiddag verkennen. Het weer zag er somber uit en uit het dichte wolkendek viel af en toe een forse bui. De regenbuien van het weerbericht waren klaarblijkelijk voor de Famenne en de Ardennen bestemd. Er groeide enorm veel Gewone agrimonie in de wegkant en het parcours langs deze schieferweg bood een grote afwisseling aan planten: Geelgroene vrouwenmantel, Borstelkrans, Akkerhoornbloem, Ruige anjer, Kleine wolfsmelk, Spiesleeuwenbek, een groepje Fakkelgras, verspreid Klein timoteegras, Veldkruidkers, Rode ogentroost, Viltganzerik, Voorjaarsganzerik, maar vooral dat kleine paarse Gipskruid zal ons bijblijven. Ook Akkerklaver, die heel goed lijkt op Liggende klaver, maar grotere bloemen heeft en over drie gelijk gesteelde deelblaadjes beschikt, alsook Gestreepte klaver, Verfbrem en Moeslook waren niet te versmaden. Kaal breukkruid en eenjarige hardbloem vervulde de lijst. Zonder het goed te beseffen was het al etenstijd en als dessert werd nogmaals die *Bromus* onder de loupe genomen: *arvensis*, *racemosus* of toch *commutatus*??? We kwamen er niet echt uit en uiteindelijk werd niets gestreept. Freddy heeft een exemplaar meegenomen en zal raad vragen aan een *Bromus*-specialist. We trokken verder op weg en gingen even het bos in, terwijl we getrakteerd werden op een fikse geut. Hier troffen we een andere flora aan met Bleke zegge, Echt duizendguldenkruid, Hondstarwegras, Ruig hertshooi, Eénbes en Trosvlier. Op een kleine kapvlakte determineerden we Boskruiskruid en Stalkaars. Naast het beekje in een vochtige weide troffen we o.m. Veerdelig tandzaad, Dotterbloem, Bittere veldkers, Blauwe zegge, Paarbladig goudveil, Herfsttijloos, Egelboterbloem, Borstelbies en Gevleugeld helmkruid (ssp. *neesii*) aan. De andere wegberm door het open veld was misschien wat minder attractief, maar langs een sloot vonden we toch nog Wilde bertram en aan de rand van een weiland groeide Kruipganzerik. In een houtkant konden we goed de Grauwe klauwier waarnemen en langs de bosrand was de Keizersmantel ook een mooie verschijning. Met 303 streepjes op onze lijst konden we tevreden naar Vlaanderen terugkeren.

Tussen de Rupel en het kanaal te Klein Willebroek

8 augustus

Klein Willebroek, een gehucht van Willebroek, dat geprangd zit tussen de Rupel, het kanaal Brussel – Schelde en een zijkanaal voor de pleziervaart, was op zaterdag 8 augustus het decor voor een planten-studie-tocht onder leiding van Nico Wysmantel. In eigen streek wou Nico graag strepen en dit genoeg wilden we hem niet ontnemen!! Aan een parking, die een overblijfsel was van een voormalig spoorwegterrein dat verbinding gaf naar een scheepswerf, konden we onmiddellijk van start gaan met Amerikaanse kruidkers, die iets grotere vruchten heeft dan zijn kleine broer Steenkruidkers (en ook niet echt stinkt), Grijskruid, Smalle rolklaver, Zwarte mosterd, Gevlekte rupsklaver en tal van andere soorten. Een oude belgische tank aan de Rupeloever, die herinnerde aan de bevrijding van Antwerpen in 1944, verplaatste onze aandacht naar de dijk van de Rupel, waar Heen en Ruwe bies in het slik hun stek vonden. Verder noteerden

we Rode en Blauwe waterereprijs, alsook Kalmoes en Spindotterbloem. Een eigenaardig Jacobskruiskruid vertoonde enkele kenmerken van Viltig kruiskruid, maar de typische bladen in één vlak ontbraken en die buitenste omwindselbladen waren ook niet erg overtuigend; ook werd Viltig kruiskruid nog nooit gevonden aan de Rupel. Uiteindelijk werd geopteerd voor de versie dat het hier om een misvormd exemplaar van Jacobskruiskruid ging, dat waarschijnlijk na de maaibeurt terug opgeschoten was. We trokken verder naar een opgespoten terrein, waar Kleine majer, Groene amarant, Echt duizendguldenkruid, Goudzuring, Moeraszuring, Zilte greppelrus, Bleekgele droogbloem, Rode ganzenvoet en Zeegroene ganzenvoet groeiden. Het werd stilaan tijd om naar de wagens terug te keren voor de middagpauze, maar aan het sashuis wachtte ons nog een verrassing tussen de straatstenen: liggende ganzenvoet, een klein onooglijk plantje waarop we met de loupe mooi de talrijke klierharen konden zien.

Na de middag doorkruisten we enkele braakliggende terreinen met Klein vogelpootje, Rode en Zilte schijnspurrie, Zegekruid, Doornappel, Noorse ganzerik, Geelrode naalbaar, Hoge fijnstraal, Stekelige hanenpoot en Hongaarse raket. Aan de kanaaloevers vonden we nog Grote engelwortel, Zulte en Armeense braam en op de terugweg langs een verruigde beek ontdekten we talrijke uitgebloeide planten van Gevlekte scheerling. Handjesgras, Klein liefdegras en Straatliefdegras determineerden we langs de straatkant en aan de eerste huizen vonden we een mooi bloeiend exemplaar van Gewone steenraket, met zijn typisch afstaande gebogen hauwen, die wat doen denken aan een priester tijdens de mis. Zeker nog te vermelden waard is dat Klein glaskruid, dat op een van de kaaimuren aan het sashuis stond. Na afloop van de tocht konden sommigen niet weerstaan aan dat ambachtelijk ijsje in een plaatselijk ijssalon. We konden terugblikken op een bijzonder interessante studietocht met heel wat afwisselende biotopen en het aantal gevonden taxa loog er niet om: niet minder dan 321, tot nog toe het record van dit seizoen!!

Poldersloten en Damse Vaart te Oostkerke

22 augustus

Op 22 augustus waren we te gast bij Hedy Lecomte, die ons ging rondleiden in een zwarte tetrade in de buurt van Oostkerke. Het was eigenlijk een voorstel van Karel en ondanks de nogal pessimistische voorspellingen van Hedy, bleek dit hok voor de 16 deelnemers best mee te vallen en kwamen er heel wat interessante waarnemingen op het lijstje. Het begon al in het dorp waar we op de kerkmuur natuurlijk Muurvaren aantreffen en tussen de plaveien van het kerkhof Bleekgele droogbloem vonden. Aan de rand van en in een polderweide – waar geen koeien in liepen – ontdekten we Pijptorkruid, Watertorkruid, Zwanenbloem, Kleine watereppe, Knikkend tandzaad, Grof hoornblad en gewone waterbies. Het werd een “kroosrijke” dag, want in de poldersloten visten we niet minder dan zes soorten op: Klein, Dwerg-, Punt-, Bult-, Veelwortelig en Wortelloos kroos!! Een minder fraai beeld was het massaal voorkomen van grote waternavel in een brede sloot. Op de vaartdijk groeiden overvloedig Gewone agrimonie, Rode ogentroost en hokjespeul, toch geen alledaagse soorten in Vlaanderen.

Voeg daarbij nog Straatliefdegras, Klein liefdegras, Geelrode naalbaar, Grijs en Zwarte mosterd, alsook Grote en Kleine zandkool en je begrijpt waarom de meeste botanisten toch tevreden waren met dit hok, dat met 252 taxa zeker tot de betere hokken van West-Vlaanderen mag gerekend worden.

Vijvergebied Midden Limburg

5 september

Onder leiding van Cécile Nagels en Leo Andriessen konden we het Limburgse Vijvergebied verkennen. Met 10 deelnemers trokken onze gidsen naar een parking aan de kapel O.L.V. Bijstand, waar we de drooggevallen vijveroevers met hun omgeving tijdens de voormiddag verkenden. Deze eerste streeplijst leverde 171 streepjes op. In de namiddag verplaatsten we ons naar het grondgebied van Zonhoven, waar we de oevers van een andere drooggevallen vijver, alsook de randen van enkele visvijvers uitkamen. Hier konden we 163 taxa aanstrepen. Het werd een dag met een vele zeldzame planten, die voorkomen op drooggevallen vijveroevers. We trokken door manshoge rietvelden en slenterden langs oevers met een zuigende slibodem, die menige laars vastzoo. Leo leerde ons de Rosse vossenstaart kennen en hij wees ons op de verschillen tussen de glaskroossoorten: Gesteeld, Drietallig en Klein. Ook de waterbiezen met Naaldwaterbies, Veelstengelige en Eivormige waterbies leerde hij ons kennen. Verder vonden we in het vijverslib o.m. Grote kroosvaren, Klein sterrenkroos, Echt waterlepeltje, Loos blaasjeskruid, Watergentiaan, Watertorkruid, Moerashertshooi, Ondergedoken moerasscherm, Moerasweegbree, Pilvaren, Schildereprijs en Goudzuring aan. Op het water ontdekten we Drijvend en Stomp fonteinkruid en verder noteerden we nog Alsemambrosia, Knikkend tandzaad, Bruin cypergras en Melkeppe. Hoge cyperzegge, Blaaszegge en Snavelzegge waren de opvallendste vertegenwoordigers uit het geslacht Carex. In en rond de omgeving van de visvijvers troffen we nog Kalmoes, Zwanenbloem, Rijstgras, Gagel, Pijlkruid, Mattenbies en Heen aan en in een grasweg kon Leo ons nog attent maken op een exoot, die er sinds meerdere jaren stand houdt: *Phuopsis stylosa*.

FON op excursie	Erik Molenaar
------------------------	----------------------

Tussen Fort en Schans Smoutakker te Stabroek

18 juli

Vooraf

Alweer 10 jaar geleden bezochten wij de omgeving van het Fort van Stabroek. Dit is gelegen op 2 km van de Nederlandse grens. Gelet op de toenmalige zeldzaamheden en de waterflora van het Antitankkanaal hielden wij de vinger aan de pols. Na de middag bezoeken wij de Schans van Smoutakker en de omgeving van het Antitankkanaal daar.

Bespreking

Aan de ingang van het fort wapperen de vlaggetjes van Stafort in een straffe wind, die ook onze nota's wegblies. Vandaag handtekenen 13

deelnemers, zijnde Nico Wysmantel (lijst, determ. nadien), Erik Molenaar (verslag, foto's), Kris Symons, Frans Wouters, Miel Wagemans, Dre Van Steenvoort, Mia Schrooten, Piet Coninx, Daniël De Wit, Geert en Flor Mommerency, Pierre Van Vooren (foto's) en Veva Van Vooren. We wachten nog even op de eigenaar van het fort om de binnenzijde te kunnen inventariseren. Helaas, alle contact met natuurgebonden verenigingen is op voorhand een garantie dat het fort niet wordt bezocht. De man verzekert ons echter dat er geen enkele varen of plant op de muren groeit en dat er bovendien (hier wordt op gehamerd) geen enkele vleermuis in het fort te bespeuren valt. Als we de eigenaar wijzen op de varens die de voorkant van het fort sieren valt de discussie stil en starten we de tocht extramuros in het km-hok b4-45-22.

Fort Stabroek

Op de brug en de hoofdingang groeien tal van steenbewonende soorten. Het betonnen buitenwerk is inmiddels meer dan een eeuw oud en de kalk is op tal van plaatsen uitgespoeld en afgebrokkeld. We noteren hier o.a. Hoge en Canadese fijnstraal, Kleverig kruiskruid, Bezem- en Jacobskruiskruid, Muurvaren, Mannetjesvaren, Muurpeper en Ruwe berk. In de vest bevindt zich een grote populatie Gele plomp, die zowat 70% bedekt. Langs de oevers staat wat Brede lisdodde en Riet.

Dreef

Langs een kasseiweggetje is een dreef met Canada's aangeplant. Hieronder groeit een dichte houtkant met Zomereik, Eénstijlige meidoorn, Vuilboom en Amerikaanse vogelkers. In de kruidlaag zien we o.a. Kraailook, Stijf havikskruid, Grijskruid, Zandzegge, Wilde bertram, Gladde witbol, Grote klit, Brem en Brede wespenorchis.

Watergang

Van de Antitankgracht wordt water afgeleid door de akkers. Deze sloot is pas geschoond en op de uitworp vinden we Knolrus, Sterrenkroos en Grote waterweegbree. Op de steile kanten zijn nog resten van schraal grasland te herkennen, met o.a. Wilde bertram en Veldrus. Verder zijn alleen soorten te zien die getuigen van de overbemesting van deze schrale zandgronden. Op een verlaten akker zien we nog Oot en Gekweekte haver, elk op een pas uit elkaar. In een zijgreppel staat Moerasandoorn in bloei.

Stijf havikskruid in bloei

Kleine majer

Akkerflora

In de hakvruchtakkers vinden we soorten als Uitstaande melde, Kaal en Harig knopkruid, Kleine varkenskers, Zwarte nachtschade, Kleine majer, Bouchon's amarant en Akkerviooltje. Er staat behoorlijk veel Europese hanenpoot. In het koren staat vooral Grote windhalm, met reeds uitgevallen vruchtjes, en Aardappel. De maïsakkers zijn het meest aanwezig. Hierin groeien vooral Glad vingergras en minder Harig vingergras, Akkerkool, Schijfkamille, Echte kamille, Varkensgras en Moeraskers.

Antitankgracht

De glorie der waterflora van 10 jaar geleden is volkomen verdwenen. Alles is overwoekerd met Riet en Liesgras, tot glorie van de Kleine karekiet. Wel vinden we hiertussen Lidrus, Grote egelskop, Gewone waternavel en Stomphoekig sterrenkroos. We volgen een pad langs de gracht. Hier staat nog een paneel dat de typische watersoorten uitlegt, alleen is er nergens nog wat te bespeuren. Op dit pad staat nog altijd veel Viltganzerik. In de kanten zien we o.a. Bittere wilg, veel Grote klit, Brem, Stijve zonnebloem en een aantal exemplaren Armeense braam. Het spel is hier dus ook begonnen! Op de terugweg volgen we een verlaten veldweg langs de maïs. Hierop groeien o.m. Gewone agrimonie, Luzerne en veel Veldlathyrus.

Schans Smoutakker

Na de middag begeven we ons naar het km-hok b4-46-12 voor een verdere evaluatie van de omgeving van de Antitankgracht. We zetten ons in de dreef naar de begraafplaats.

Dreef en Dorpsstraat

Er is intensief gemaaid, zelfs zo dat de eiken in de dreef haast mee zijn afgemaaid. Op het schrale zand heeft zich een grasland ontwikkeld met vooral Gewoon struisgras, Gewoon reukgras, Duizendblad, Vroege haver, Peen en Wilde bertram. Alles is wat bij het oude gebleven, zelfs het Straatliefdegras staat nog op de zelfde plaatsen, vergezeld van Hertshoornweegbree. De ingang van de Schans is ook gemaaid en de bramen en de Japanse duizendknoop zijn teruggedrongen.

Begroeid beton

We proberen de soorten die rechtstreeks op het beton groeien apart te noteren. We vinden zowat alles terug van 5 jaar geleden, behalve dat soorten als Schubvaren en Brede eikvaren sterk zijn toegenomen. Kleine leeuwentand is niet meer gezien, evenals de bastaard van Brede en Gewone eikvaren (*Polypodium vulgare* subsp. *mantoniae*). De bramen evenals de Klimop, die de muurflora verdrongen, zijn bestreden. Er staat heel wat Scherpe fijnstraal en Stijf havikskruid; een bijzonder waardevolle ontwikkeling die wij destijds niet hebben genoteerd. Bovendien staat er op een kiezelplaat een Struisgras dat aanvankelijk ongedetermineerd blijft, maar uiteindelijk Zandstruisgras moet zijn. De Flora vermeldt: "meestal ongenaald", maar blijkbaar is de ongenaalde vorm niet zo ongewoon. De tongetjes van de bovenste bladen (zie foto) zijn langer dan van de lager geplaatste; ze zijn spits en 5mm lang. De pluim is zowel tijdens als na de

bloei samengetrokken. Een intrigante vondst die nog om opheldering smeekt. Blijkbaar is de kalk zodanig uitgespoeld dat de zure kiezels soorten van zure graslanden kunnen huisvesten. De kalkminnende mossen bevonden zich bij vorige onderzoeken (Dirk De Beer) vooral aan de onderzijde van de rotsblokken, waar de kalk zich duidelijk toont in de talrijke stalactieten.

Op en rond de koepel

Hier is de situatie ook veranderd, want er is verder werk gemaakt van de opruiming van Amerikaanse eik, Amerikaanse vogelkers, Pontische rododendron. De Koningsvaren rond de gracht heeft goed stand gehouden en is mogelijk zelfs uitgebreid. De bramen zijn helaas bijzonder talrijk en de kruinen zijn nog steeds niet gesloten. De Esp is mee bestreden en is bijna niet meer aanwezig.

Gracht

De waterpartij rond de Schans is bijna geheel verland en grotendeels overschaduwde met bramen, wilgen en Pontische rododendron. We onderzoeken de zuidzijde, die nog volle zon ontvangt. Er zijn nog enkele kleine vlekjes met Naaldwaterbies, dat we in bloei kunnen fotograferen. De Kleine egelskop staat in bloei. Het Klein fonteinkruid is verdwenen en de grote populatie Drijvend fonteinkruid is ingekrompen tot enkele drijvende bladeren. Van het Blaasjeskruid zijn nog kleine groeiplaatsen bewaard. We zullen maar aannemen dat het nog steeds om Gewoon blaasjeskruid gaat. Hier groeit ook Moeraswalstro, Gewone waternavel en Klein kroos. De matten met Moerasstruisgras en Knolrus zijn bedekt met Grote lisdodde, Gewone wederik en Blauw glidkruid. Een zeer riskante wandelpartij voor de onderzoekers! Ook het Dubbelloof is niet meer teruggevonden en de kussens met Gewoon haarmos zijn gekrompen op de oevers van de gracht.

Antitankkanaal

We verlaten de Schans en gaan naar de westzijde van het hok. Er zijn nog enkele plekken waar het kanaal niet dicht is gegroeid en waar we volop Gewoon blaasjeskruid kunnen zien tussen en onder de platen Drijvend fonteinkruid. Overal elders hangen de wilgen ver over het water en heeft zich een dichte massa Riet en Lisdodde gevestigd. Stroomafwaarts zijn de ijzerfosfaat-vlokken zelfs uit het water verdwenen. Naast het kanaal loopt een met puin verzwaarde weg en een greppel. Hierin vinden we o.a. Wijfjesvaren, forse populaties van de Bastaardpaardenstaart die we uitgebreid fotograferen, Dubbelloof en Boskruiskruid.

Akkerflora

Langs het kanaal liggen open akkers met jong gewas, waarin we heel wat Kleine majer en Papegaaienkruid vinden. We noteren ook Zeegroene ganzenvoet, Harig vingergras, Europese hanenpoot, Gewone reigersbek, Boshavikskruid, Zwaluwtong, Kaal en Harig knopkruid, Kleine brandnetel en Grote ereprijs. Akkermunt staat in bloei.

Besluit

De evolutie van de open waterpartijen is een natuurlijk gegeven en het doet verdriet de biodiversiteit van deze bijzondere waterpartijen te zien afnemen, zowel in het natuurgebied als in het Antitankkanaal. Voor het herstel van deze laatste is het zeer goed mogelijk de oevers weer open te maken en met een kraantje de verlandingsvegetatie te verwijderen. Nog belangrijker is het watervolume, dat o.i. sterk is verminderd door ingrepen ten gunste van de landbouw. We hopen dat de Provincie deze taak snel wil aanvangen, zodat het natuurlijk patrimonium niet voor het nageslacht verloren zal gaan. We kijken ook even naar de Rodelijst. De Gewone agrimonie aan het Fort staat opgegeven als achteruitgaand. Dit geldt ook voor Muizenoor, dat we gezien hebben op het beton van de Schans. In de categorie kwetsbaar staat Scherpe fijnstraal. Brede eikvaren en Schubvaren zijn zeldzaam. Alle drie deze soorten zijn in ons geval muurbewoners. In de waterpartijen staat Blaasjeskruid (dat niet tot op de soort is gedetermineerd) eveneens op de Rodelijst. De andere zeldzame waterplanten zijn waarschijnlijk verdwenen uit dit deel van de Antitankgracht.

Omgeving Domein Meetshoven te Aarschot

1 augustus

Vooraf

Vandaag is het weer Vinger aan de Pols, en wel in het Hageland bij Aarschot. In 1995 bezochten wij Meetshoven, vlak voor de uitbouw van een industriegebied op een natte heide, die aansluit op een zeer oud domein met een bewogen en natte geschiedenis. Het is vandaag onherkenbaar geworden, door de vele ophogingen, storten, bebossingen en villaverkavelingen. Met de lijst van vijftien jaar tevoren bij de hand onderzoeken we de stand van zaken in d5-35-44 (nu partieel: 169 taxa) en tevens de hoger gelegen bospartijen tot aan de Grot OLV van Lourdes in d5-35-42 (nu 198 taxa), waarvan we enkel losse nota's hebben teruggevonden. In ons gezelschap bevindt zich vandaag de lichenenkenner Dries Van den Broeck, die tijdens de excursie aparte nota's neemt van de korstmossen in het domein. Van Natuurpunt Afdeling Aarschot is niemand opgedaagd, maar gelukkig kent onze gids Luc Vervoort de streek op zijn duimpje. Wat deze dag eveneens onvergetelijk maakt is het gezelschap van de uiterst zeldzame Bruine vuurvlieder die we verschillende malen kunnen waarnemen bij zijn waardplant Veldzuring. Het 'boswandelgebied' is in beheer van het Agentschap Natuur en Bos.

Bespreking

Na een korte samenscholing aan het Station van Aarschot (en onder het gekrakeel van uitgevlogen huiszwaluwen) noteren we de aanwezigen: Erik Molenaar (verslag, foto's, det. nadien), Pierre Van Vooren (det. nadien), Luc Vervoort (gids), Veva Van Vooren (foto's), Steven Keteleer, Roger Dierckx, Marc Detollenaer, Micheline Wegh en Dries Van den Broeck. We wachten nog een poos op Ria De Neve, maar zij blijkt verhinderd door de vele activiteiten in de streek. Onze aanvankelijke initiatiefnemer Geert Andries is nog onderweg van zijn onderzoekswerk in Turkije.

Ingang

We zetten ons op een kleine parking langs de industrieweg, even voorbij het Wit Toreken. Langs hier maken we een eerste lijst, die vooral het alluviale beeld schets van het voormalig natte bos. We noteren er o.a. Iep, Gelderse roos, Vogelkers, Wijfjesvaren, Ijle zegge, Sleedoorn en een reeks 'recreatiesoorten' die vroeger nooit op dit schrale zand voorkwamen, maar door het wandelen met de hond en het gebruik van wegverharding vrijwel overal verschijnen: Kleine klis, Speerdistel, Grote brandnetel, Gewoon nagelkruid, Robertskruid en Look-zonder-look. De tuinafvalsoorten als Bonte dovenetel en Ierse klimop staan al volop aan de ingang van het bos. Op de schrale verhevenheden rond de beuken gedijt Bochtige smele, Pronkmos, Schaduwgras en Gladde witbol. De gebruikelijke Yankees zijn dominant of frequent aanwezig (Amerikaanse eik, A. krentenboompje, A. vogelkers en Robinia).

Graslanden deel 1

In het wandeldomein liggen verschillende graslanden met overwegend recreatief oogpunt, waarin de laatste populaties met Bruine vuurvlieder overleven. We zien hier Eikepage en Kleine vuurvlieder. De voormalige witlofakkertjes bevatten niet direct een bont hooilandgamma, maar we zien er o.a. Kleine bevernel en Klein vogelpootje. Overal staat nog Gladde witbol, een typisch akkerrelict in deze streek.

Wouwer

De verlaten vijvers uit de vervlogen tijden zijn grotendeels volgestort met afval allerhande. Hier ligt nu een sterk verboste, begreppelde heide waarin nog enkele vlekjes Gagel en Koningsvaren aanwezig zijn. De situatie is er na ruim 15 jaar niet op verbeterd, en het wordt hier dringend tijd dat er weer stukken worden open gemaakt en geplagd. Door de diepe ontwatering staat er alleen nog voldoende water op de onderliggende kleilaag in de natte winters. Het bos met Zachte berk en Grauwe wilg is grotendeels overwoekerd met Amerikaanse eik. In dit strooisel staat niets buiten Pijpenstro en Brede stekelvaren. De veenmoskussens en vlekken Blauwe bosbes zijn werkelijk schaars en we zien maar één plek met Knolrus en één plaats met de juveniele combinatie Dubbelloof en Koningsvaren. Na een zware doortocht verlaten we deze hoek van het bos en via een dijkje komen we aan de rand van het industriegebied waar nog een vrij open maar droge, heischrale vegetatie aanwezig is.

Heiderelicten westzijde

Tussen hoge bergen voedselrijke puingrond en het bos ligt een strook heischraal grasland. Aan de westzijde staat er hoge, oude Struikhei. Tussen de heisoorten, zoals Eekhoorngras, Zandstruisgras, Bochtige smele, Zandblauwtje, Hazenpootje, Bosdroogbloem, Paashaver en Rode schijnspurrie staan soorten als Bezemkruid, Beklierde nachtschade en Late guldenroede. Een merkwaardige ontdekking is een Toorts, die goed op Koningskaars lijkt, maar waarvan de langs de stengel aflopende bladen (wat een elementair determinatiekenmerk blijkt te zijn) ontbreken. Wat klopt is de knotsvormige stempel, evenals de beharing van de bladen en de grootte van de bloemen. De verhouding van de lengte helm draad / helmknop is veel te groot, maar geen enkele soort in de flora's voldoet aan

dat kenmerk. Er staat ook opvallend veel Kaal vingergras te pionieren in de opengetrapte stukken.

Afvalbergen

Hierop tieren welig allerlei ruderalen, zoals Tomaat, Kompassla, Beklierde nachtschade, Spiesmelde, Moerasandoorn, Kleine varkenskers en kloeke exemplaren van Beklierde duizendknoop. We vinden ook een vreemde groeivorm van Korrelganzenvoet. De bijschermen (een diagnostisch kenmerk voor deze soort) zijn echter helemaal uitgegroeid. Zoiets hadden we nog nooit gezien.

Verlaten schaarhout

Achter de wouwer strekt zich een aanzienlijk bos uit dat vrijwel geen natuurlijke waarde meer heeft. Het exotische eikenschaarhout is doorgeschoten onder een scherm van Corsicaanse den en Grove den. Alleen Amerikaanse vogelkers en Brede stekelvaren steken hier de kop op. Het is ook letterlijk de donkerste fase waarin het bos zich kan bevinden. Na de middag doorkruisen we nog meer van dit bos, maar naast wat Meiklokje, Blauwe bosbes, Greppelblaadje en wat Kussentjesmos worden geen typische soorten meer gevonden. Vooral de uitsluitend met naaldbomen beplante bossen werden niet verder onderzocht.

Heiderelicten oostzijde

In dit hok is de hei niet veel beter dan in het vorige. Er staat meer Pilzegge, Veelbloemige veldbies, Bosdroogbloem, Fijn schapengras en een grote lichenenpopulatie van Kronkelheidestaartje. Bovendien zijn er meer urbane insluipers, zoals Bonte wikke, Vijfdelig kaasjeskruid en Bezemkruid.

Boomkwekerijen

In deze groene enclave is ook ruimte voor ecologisch waardevolle landbouw. Vrij vertaald kan hier alles, zelfs de rechtstreekse productie van de soorten die het bos in de toekomst nog meer kunnen ontwrichten. Bovendien is het herbicidegebruik hier manifest en komt door de overvloedige begreppeling van de streek alles wel ergens anders terecht dan waar het de bedoeling was. Eén van de openbare dreven is gewoon mee opgenomen in de kwekerij. Enkele soorten zijn zeldzaam aanwezig, hoewel meestal nauwelijks herkenbaar: Akkerviooltje, Valse salie, Paashaver, Zwaluwtong, Europese hanenpoot en Robinia.

Bosranden

Langs de vrij brede paden komt nog licht door het bos en gedijen er nog wat nieuwe soorten, zoals Boshavikskruid, Bergbasterdwederik, Framboos, Stijf havikskruid, Zwart tandzaad en Hop. Helaas niet altijd wat we verwachten, want we ontmoeten er veel Pontische rododendron, Tamme kastanje, Ierse klimop, Klein springzaad, Beklierde nachtschade, Bottelroos, Laurierkers, diverse esdoornsoorten, Mahonia, Sneeuwbes, Citroenmelisse, Cotoneastersoorten en veel Bonte gele dovenetel. Er staan midden in het boscomplex - langs de oude Mechelbaan - meerdere villa's, waar heel wat woekerende tuinsoorten na het wieden hun plek terug vinden in het bos. Hier worden ze natuurlijk niet meer gewied, maar

men zou zoiets natuurlijk kunnen regelen met de daders via alternatieve gerechtelijke maatregelen en straffen.

Graslanden deel 2

's Namiddags ontmoeten we de Bruine vuurvlieder, telkens in de beheerde, vrij grote graslanden die omgeven zijn met houtkanten. Hier wordt een maaischema toegepast dat de tweede generatie meer mogelijkheden tot voortplanting moet bieden. Op dit moment vliegen de wijfjes al rond en staat het gras laag. De Veldzuring is redelijk nitraatarm, zodat de rupsen niet vergiftigd worden. Hoewel de hooilanden pas gemaaid zijn en ze ons niet echt schraal lijken staat er toch overal wel wat Gewone rolklaver, Hazenzegge, Gewoon reukgras en Biezenknopen in. Er zijn nog wat vlindersoorten te zien, zoals Distelvlinder, Bruin zandoogje, Bont zandoogje, Oranje luzernevlinder (lichte vorm), Icarus- en Boomblauwtje, die zich vooral begeven op de bloeiende Rode klaver. In een grasland bevindt zich een haast dichtgegroeide poel. We noteren er slechts drie soorten, n.l. Mannagras, Dwergkroos en Fioringras. Op een paardenweitje dat zeer kort gegraasd is, stelt een soortement Tormentil ons voor een raadsel. De zaak wordt verder uitgevlooid, maar voorlopig is er slechts herbariummateriaal en enkele duidelijke foto's. Ons voorlopige besluit is *Potentilla x mixta*, wegens de rudimentaire kenmerken van Kruijganzerik en Vijfvingerkruid.

Poel

Aan de noordzijde van het bos ligt een gegraven, deels beschaduwde poel, waarin nog een meter water staat. Hier groeit een ruime populatie Grote egelskop en Klein kroos. Er worden in het water verder ook drie neofyten genoteerd, n.l. Parelvederkruid, Dwergkroos en een vrij kleinbladige waterlelie, die niet tot op de soort kon worden gedetermineerd, maar telkens rond het vederkruid gegroeid was. Vermoedelijk gaat het om een inbreng uit een nabijgelegen tuinvijver. Bijna elke hond die je hier tegen komt is kletsnat van een 'onschuldige zwembeurt'. Op de steile oevers groeien overigens Struikhei, Dubbelloof en een jonge lork, zonder dat wij de moederboom konden vinden. In de droogvallende oeverzone en de donkere paadjes om de poel groeit Zomprus, Ruwe smele, Tijmereprijs, Bosveldkers en Gevleugeld sterrenkroos. Bovendien staat er heel wat Tandjesgras, dat inmiddels is uitgebloeid. Op het onderste kroonkafje zijn de drie tandjes goed te zien (vandaar dat deze soort in het Duits "Dreizahn" heet).

Zandblauwtje in een heiderelict

Vijfdelig kaasjeskruid

Grot

Tot slot bezoeken we de meditatieplek aan de grot van OLV van Lourdes. Het ziet er akelig opgepoetst uit, maar na het weervinden van enkele planten Steenbreekvaren op de gemetselde natuursteen bevangt ons toch een zekere zielenrust. We noteren er verder Mahonia, heel wat Muursla en Kleine maagdenpalm. Er wordt een zaailingetje van Pluimes gevonden, maar de moederboom is andermaal niet te vinden. Bovendien is het verbazend dat we nu pas een exemplaar van Gewone vlier vinden. Mirakels bestaan hier nog!

Besluit

De Vinger aan de pols is de laatste jaren soms een pijnlijke geschiedenis. Het weerzien van het hok heeft al dikwijls een floristische kater opgeleverd. Toch is het niet mogelijk de evolutie te volgen als er niet kritisch wordt teruggeblikt. Boven alle verwachting hebben we toch 254 taxa hogere vaatplanten genoteerd, waarvan 200 in het d5-35-42 en 169 in d5-35-44. Het inrichten van de industriezone is natuurlijk nefast voor het in stand houden van zo'n kwetsbare biotopen, maar ook het uitblijven van natuurgerichte ingrepen in de residuele randpercelen blijft uit. We hopen dat de overheid specifiek voor deze voormalige natte gebieden een lans breekt en de waterpeilen verhoogd in die delen die ze thans onder haar hoede heeft. Het troosteloze bos met Amerikaanse eik en Corsicaanse den moet niet allemaal in één keer worden heringericht. Beter is het om op historische vindplaatsen van kwetsbare soorten te plaggen en lokaal alvast de exoten af te voeren. Zo kunnen heel plaatselijk soorten uit de zaadbank worden gewekt. Grote ingrepen worden nauwelijks gepikt door het publiek en kosten erg veel geld. Zo kan er zowel op het hoge duin als in de lage heide een proeve gebeuren, wellicht in combinatie met een archeologische dienst, zoals ook werd voorgesteld voor delen van het Averbodebos. Misschien tot op de lagen van de Heren van Aarschot. Op de Rode Lijst staan vier soorten voor dit gebied. De heidesoorten Struikhei, Tandjesgras, Muizenoor en Wilde gagel zijn achteruitgaand. De vijfde soort in de klasse zeldzaam betreft Vijfdelig kaasjeskruid, eveneens een veel ontsnapte tuinplant. Het is niet meer mogelijk de status van deze oorspronkelijk inheemse soort in te schatten wegens de veelvuldige verkoop van zijn cultivars. Voor de 14 soorten Oud-bos planten tellen de gardenescapes Hangende zegge en Kleine maagdenpalm mee, evenals de waarschijnlijke cultivars van Hulst en Lelietje-van-dalen.

Plagplaatsen in de Daknamse meersen te Lokeren

15 augustus

Vooraf

We bezochten in 2006 tweemaal de meersen in Daknam, en het gebied wordt nauwgezet opgevolgd. Vandaag gaan we samen met enkele lokale floristen strepen in de Daknamse meersen, meerbepaald de pioniervegetatie in poelen en grachten die vorig jaar werden geruimd. We onderzoeken ook een ontwikkeling van percelen waarop 'natuurschade' werd aangericht. Het gaat om een uitgebreide maar niet volledige lijst van c3-57-12. In de namiddag zoeken we de Kraaimeersen en de Durmedijk op. Hierop zijn inrichtingswerken gebeurd en we zijn benieuwd wat dat

heeft opgeleverd. Alle gegevens hiervan zijn verzameld in c3-57-13. Tot slot bekijken we nog enkele greppels in de Daknamse meersen, gelegen in c3-57-14.

Bespreking

Het Floristisch gezelschap bestaat vandaag uit Nico Wysmantel (lijst, determ. nadien), Erik Molenaar (verslag, foto's), Pierre Van Vooren, Veva Van Vooren (foto's), Daniel De Wit (foto's), Arne Verstraeten en Tom Neels.

Landelijke weg

We parkeren ons als tevoren aan twee monumentale lepen en langs een zandige donk dalen we de veldweg af naar de meersen. Hierbij noteren we nieuwe vondsten, zoals Pluimgierst en Beklierde nachtschade, voorts Rogge, Europese hanenpoot en een overvloed aan Glad vingergras in de maïsakker. In de rand staat ook Kleine brandnetel, Eenjarige hardbloem en Klein vogelpootje. In de berm treffen we notoire 'gardenescapes' aan, zoals Valse ridderspoor, Gewoon vingerhoedskruid, Schijnaardbei, Lange ereprijs, Ranonkelstruik (steriele scheuten) en Beemdkroon. Muizenoor is (nog steeds) aanwezig, maar Fijn schapengras werd niet meer gezien. Spoedig bereiken we de prachtige meersen waar Waterkruid nog volop bloeit.

Plagplaats 1, 2 en 3

In het begraasd terrein liggen drie greppels die vorig jaar geschoond werden, allemaal gedomineerd door een pak Gewoon kranswier. De waterstand is erg laag. Op de nog kale venige oevers verschijnen de eerste kolonisten, deels uit zaad, deels met uitlopers uit de bovenliggende ongerepte begroeiing. De sloten zijn niet onderling verbonden, zodat we elke plagplaats afzonderlijk noteren. In de eerste zien we o.a. kleine vlekjes met enkele exemplaren Moerasmuur, Gewone waternavel, Zomprus, Grote waterweegbree, Groot moerasscherm en Pinksterbloem. Deze soorten staan in een korst van verdroogd Kranswier. Via uitlopers bereiken soorten als Lidrus, Mannagras, Grote egelskop, Scherpe zegge de prille bodem. In de tweede vinden we zowat hetzelfde, en met een zelfde bedekkingsgraad, maar bovendien Klein kroos en enkele planten Drijvend fonteinkruid, een soort die hier al een tijd niet meer is verschenen. Overal staan minischeutjes van Grote lisdodde. In de derde greppel staat wel wat minder maar bovendien verschijnt er al Moerasspirea, Zompvergeet-mij-nietje, Watertorkruid, Rietgras en Gekroesd fonteinkruid. De bodem is flink gedeukt door de hoeven van het vee.

Plagplaats 4 (poel)

Een vrij grote poel is aan één zijde geplagd, en we herinneren ons dit ruige hoekje nog goed. Opvallende verschijningen zijn hier nu Bruin cypergras (in bloei), de enige pionier van matig voedselarme natte grond, voorts de nitrofielen Geknikte vossenstaart, Knikkend tandzaad, Hennengras, Moerasvergeet-mij-nietje, Watertorkruid, Blaartrekkende boterbloem en Moeraskers. Er staan ook enkele plantjes Tengere vetmuur op het uitgedroogd veen, een ongewone standplaats voor deze pionier.

Ook hier groeit Drijvend fonteinkruid op de droogvallende bodem, alsook in het water, maar dan vergezeld van Veenwortel en Schedefonteinkruid. Op de randen noteren we nog Spindotter, Holpijp, Waterdrieblad, Bosbies, Moerasbeemdgras, Schildereprijs en Pijptorkruid (in zaad). Door selectief te plaggen konden gespaarde soorten als Grote watereppe in bloei gaan. Overal horen we het rustige geknip van Moerassprinkhaan, die we zelfs kunnen fotograferen.

Oude spoorweg

Om de laatste pioniersvegetaties te bereiken moeten we een heel eind omlopen. Zo noteren we enkele nieuwe soorten langs de oude spoorweg (fietspad door de meersen), zoals Heggenduizendknoop en Ierse klimop (cv. Hibernica). Op de rand van het spoortalud zijn heel wat modieuze soorten aangeplant, zoals Portugese laurierkers, die zich gelukkig nog niet hebben uitgezaaid.

Verboste poel

Op dit laatste perceel zijn destijds enkele grote wilgen uitgetrokken ('natuurschade') en in de kuilen verschenen spoedig Fonteinkruiden. Als we de zaak nu bekijken is hiervan nauwelijks wat overgebleven. Het kruinhout is niet afgevoerd en de percelen zijn sterk verruigd met Harig wilgenroosje, Kale jonker, Speerdistel, Braam, Grote brandnetel en Koninginnenkruid. Rond de poelen is het al verbost met Grauwe wilg en haast ondoordringbaar. Toch vinden we op de oorspronkelijke plaats een vlek Drijvend fonteinkruid, in gezelschap van Waterviolier, Gevleugeld hertshooi, Moeraswalstro en Blauw glikkruid.

Tussen de plagplaatsen

In deze rubriek zijn terloopse waarnemingen opgenomen, die losstaan van het plagplaats onderzoek. De verruiging van de greppels en laagten is een pijnlijke zaak, want het schonen deden de boeren vroeger noodgedwongen. Nu de natuur zijn gang mag gaan, blijven deze zware maar noodzakelijke karweien veelal achterwege en nemen de populaties met Waterdrieblad en Dotterbloem er dramatisch af. Men kan natuurlijk niet overal alles bewaren, en er is zeker aandacht geschonken aan deze zaken. Natuurtechnisch is het schonen van de verruigde hoofdgreppels een moeilijke zaak.

Kraaimeersen

Na een aangename middagpauze in de koele schaduw van de kerk van Daknam, 'het oudste monument van Lokeren', gaan we naar de Durmedijk in de Kraaimeersen om de inrichtingswerken te bekijken. Soorten als Wilde marjolein schijnen de ingrepen niet te hebben overleefd. Ook zijn langs het water allerlei goedbedoelde aanplantingen met 'inheemse' oeversoorten gepleegd. Leuk voor de portemonnee, maar een ramp voor ons erfgoed. De omgewoelde dijk is goed gekoloniseerd met Akker- en Kruldistel en op de vorige vindplaats staat nog steeds Grote bevernel. In de kleiige meersen zelf treffen we tal van planten van storingsmilieu; de in de winter kletsnatte kom is nu helemaal uitgedroogd, terwijl het waterpeil van de Durme hier toch een flink eind boven staat. De begrazing gebeurt grotendeels met paarden, ook op het perceel dat Natuurpunt hier

liggen heeft. Daar vinden we aan de ingang soorten van het Zilverschoonverbond, o.a. Kruipende boterbloem, Krulzuring, Ruige zegge, Zilverschoon en Heelblaadjes. In de droogvallende laagten en greppels getuigen Penningkruid, Gewone waterbies, Geknikte vossenstaart en Bosbies van de meer normale condities. Er is ook een plek met Echt duizendguldenkruid. Op de hogere delen staat Beemdkamgras, Veldlathyrus en Gewoon timoteegras, de laatste zelfs met fameus dikke knolletjes op de stengelaanzet. Toch gaat het niet om Klein timoteegras. Aan het eind van de graslanden liggen grote hopen met rustende grond, overgroeid met planten van voedselrijke akkers en dito ruigten, zoals Stippelganzenvoet, Moerasdroogbloem, Rode ganzenvoet, Greppelrus, Korrelganzenvoet, Veerdelig tandzaad en een bescheiden populatie Stekelige hanenpoot, ook een nieuwkomer in de omgeving. Grove varkenskers staat in zaad, en is hier tevoren ook nooit gezien. Als we stilaan terug naar de weg gaan zien we nog een grote populatie Heggenwikke langs een greppel bloeien. Buiten Akkerkool zijn hier geen andere groepsgenoten van voedselrijke zomen overgebleven.

Daknamse meersen

Tot slot zoeken we het laagveen weer op in de Daknamse meersen, waar een aantal bijzondere vochtgebonden soorten worden genoteerd. In de langgerekte brede greppels staat de laagveenplant Snavelzegge, in gezelschap van Bosbies, Moeraskruiskruid, Water- en Pijptorkruid, Groot moerasscherm en Grote waterweegbree. Als waterplanten vermelden we Kikkerbeet, Puntkroos en Groot blaasjeskruid, dat volop in bloei staat. Ook hier treffen we Bruin cypergras aan.

Besluit

Vandaag zagen we elf soorten van de Rode Lijst. In de klasse zeldzaam staan Moeraskruiskruid, Groot blaasjeskruid, Lange ereprijs (ja, de tuinplant!) en Bruin cypergras. Achteruitgaand zijn Beemdkamgras, Muizenoor, Beemdkroon (Tuinontsnapper) en Eenjarige hardbloem. In de categorie kwetsbaar zien we hier ooit zo massale Kikkerbeet, het hier bijna verdwenen Waterdrieblad en Grote watereppe. Het gaat vandaag om 189 taxa, zonder dat we alle biotopen in de hokken afliepen. Toch is dit representatief voor de tijd van het jaar en de Vallei van de Durme. We danken Arne en Tom voor de deskundige opvang. Wie niet kon deelnemen had zeker zijn redenen, maar ook voor ons was dit een prachtige feestdag.

Limburgse plantenexcursies

Natuurstudiewerkgroep Natuurpunt Hasselt-Zonhoven

Coördinatie: Jan Wyers: 0475 31 37 09, jan.wyers@skynet.be

Johan Royeaerd: 0486 031 131,

johan.royeaerd@fulladsl.be

<http://users.telenet.be/natuurpunthasseltzonhoven/>

Verslaggeefster Myriam Timmermans

Planten Kermt omgeving Herkenrodebos

15 juli

Met 11 personen kwamen we samen op de parking achter de kerk van Kermt. Deze week hing er geen regen in de lucht. Met een beperkt aantal auto's reden we naar de plaats der bestemming (Herkenrodebosstraat). ANB beheert hier het groen.

Bij het begin konden we een hele reeks ruigtekruiden noteren. Er dartelden in de avondzon talrijke vlinders rond. De Distelvlinders die we zagen, moesten wel vers ontpopt zijn, want hun vleugels waren fris en ongeschonden. Zullen die diertjes naar het zuiden trekken? Peen, waarvan de omwindselblaadjes verdeeld zijn in draadvormige slippen en Dolle kervel, de schermbloemige met de rood aangelopen stengel waren flink vertegenwoordigd. Dolle kervel is licht giftig, want als koeien ervan eten gedragen ze zich alsof ze dronken zijn, vandaar het 'dol' in de naam. Bij een volgende schermbloemige met nogal paarse bloemetjes werd de sleutel van Hans Vermeulen boven gehaald. De meeste bladeren waren minstens 2 x geveerd. Om het omwindsel en de omwindseltjes te zien moesten we met een loep goed kijken, maar ze waren er: haast lijnvormig en goed verstopt. De plant was overduidelijk behaard, er waren minder dan 15 schermstralen en de buitenste kroonblaadjes waren hoogstens 4 x langer dan de binnenste (m.a.w. randbloemen matig stralend). Dat bracht ons bij Heggedoornzaad, een plant met kenmerkende stekels op de vrucht. Iemand die het weet kan met een loep die stekels ook al op de bloem zien. Heggedoornzaad vind je op zandleemgrond, het voelt zich thuis hier net aan de Haspengouwse kant van de Demer.

De Brede wespenorchis stond voor haar doen kleurig en grootbloemig te bloeien. We ontdekten een klaver met relatief grote gele bloemen, de Liggende klaver. In de Haag stond zowel de veel voorkomende Zwarte els als de Grauwe els met een smaller en puntiger blad. Het blad plakte wat, dus als men vertelt dat men vroeger de bladeren over de vloer strooide om zo de vlooiën te vangen, vind ik dat geloofwaardig. We merkten ook op dat de mannelijke katjes al gevormd zijn.

Er stond ook Sporkenhout met bloempjes, groene, rode en zwarte besjes. Spork of Vuilboom bloeit het hele jaar door en draagt in de zomertijd vruchten in diverse stadia van rijpheid. De bijtjes van de keuterboertjes hadden dus het hele seizoen door een bron van nectar ter beschikking. Het hout van de Spork splijt recht, het werd gebruikt voor schoenlappersnageltjes en in de bouw van lemen huizen. Zowel de bast als de bessen zijn sterk laxerend, wat de naam Vuilboom uitlegt. De lenticellen (kurkporiën) staan meestal vertikaal, zo kan je het struikje in de winter onderscheiden van de Amerikaanse vogelkers, die net als andere kersachtigen, liggende kurkporiën heeft.

Klein streepzaad is als plant niet zo klein uitgevallen. Het kreeg die naam omdat de bloemhoofdjes van deze algemene plant kleiner zijn dan die van het zeldzame Groot streepzaad. Al sleutelend merkten we op dat het pluus wit is, dat het zaadje 10 ribjes telt en dat de binnenkant van de omwindselblaadjes glad is. Streepzaad heeft hoofdjes met uitsluitend lintbloemen (met 5 vrije slippen). Streepzaad onderscheidt zich van de andere gele 'paardenbloemachtigen' door de stengelomvattende en diep ingesneden bladeren.

Kris plaatste al de waarnemingen in haar minicomputer (PDA). Zij wou dus telkens meer details weten. Gaat het hier om de Viltige, de Beklierde, de Berg basterdwederik? Gaat het hier om Veld-, Schapen-, Ridder- of nog andere zuring? We leerden dat de Kluwenzuring geen blaadjes heeft in de bovenste bloemkransen, Moeraszuring heeft dat wel.

Tijdens onze tocht rond de vijver noteerden we Engelwortel, Grote lisdodde, Gele plomp en andere min of meer bekende plantensoorten. Er stond echter ook mansgroot groen, dat geen Zeebies was maar dat wel Rood Cypergras moest zijn. Een zeer lang schutblad, rode kafjes en losbloemig. Controle in Duitstalige boeken bevestigde ons vermoeden. In de flora stond dat er in de buurt van de Vesder wel een tiental ondersoorten van deze exoot stonden. Verviers was vroeger het centrum van de wolindustrie, het zachte goud.

We wandelden een stukje terug en sloegen rechts af om daar allereerst een weide grondig uit te kammen. Bij de ingang stond een iep. Kris wilde weten of het om de Gladde (= Veldiep), de Ruwe (= Bergiep), de Fladder (= Steeliep) of de Hollandse ging. Wij constateerden geen Nederlands accent, en de takken waren spiegelglad. Het blad van de iep of olm lijkt op dat van de Haagbeuk, maar het heeft een duidelijk ongelijke bladvoet. In de vorige eeuw is het bestand der iepen gedecimeerd door de lepenziekte. Die werd veroorzaakt door een schimmel, die overgebracht werd door de lepenspintkever. Zij verstopte de houtvaten, deed de bladeren verwelken en de boom stierf.

Niet alleen de ontelbare kikkers en padden wezen op nattigheid, ook Moerasdroogbloem, Moeraspirea, Moerasandoorn (heeft een spitser blad dan de al even hard stinkende Bosandoorn) voelden zich hier thuis. In een volgende weide waren boompjes geplant. Wij gokten op Inlandse vogelkers. Johan had in een mum van tijd een hele oogst. Het Engels raai gras met de kafjes in 1 lijn en Kweek, met de kafjes zijdelings tegen de stengel, dus in 2 rijen. Geknikte vossenstaart die niet zo nat staat als zijn eveneens ros broertje. Zwart tandzaad, dat door het verlengd deelblad te onderscheiden is van het Veerdelig tandzaad. Korrelganzenvoet (met zwarte korrelzaadjes en een rode rand rond het groene, ovale blad) en Melganzenvoet (met melige bladonderkant). Knopige duizendknoop, een familielid van Waterpeper, maar de bloempjes blijven groen en op de knopen zitten vliesjes. Ook Varkensgras hoort bij deze familie. Op de terugweg merkten we nog planten op die niet op de lijst stonden als zaaddragend Look-zonder-look en bescheiden wit bloeiende Valse salie. Wij zagen veel naaktslakken en bij een lijstersmidse waren al een flink aantal huisjesslakken gesneuveld.

Planten langs het kanaal in Stokrooie

22 juli

Met 15 personen kwamen we samen op het einde van de Goorstraat om de kanaalberm te inventariseren. Er hingen wel wat grijze wolken in de lucht, maar we hoopten op een droge avond. De bermen langs het fiets-/jaagpad waren nog niet zo lang geleden gemaaid, dat beperkte meteen ons actieveld. Na de Smalle en Grote weegbree, het Blauw glidkruid met zijn gepaarde bloemen en het Zandblauwtje moest er al meteen gesleuteld worden. De Vertakte leeuwentand (in oudere flora's Herfstleeuwentand) heeft zoals alle leeuwentanden uitsluitend lintbloemen, (haast) geen

bladeren langs de steel, de rozetbladeren zijn diep ingesneden, de omwindselblaadjes staan in 1-2 rijen en de bloembodem heeft geen stroschubben. Dat het om de Vertakte gaat kan je zien aan de vertakte stengel. De eindlob is (in tegenstelling tot de stompe eindlob van het Gewoon biggenkruid) spits en de buitenste bloemblaadjes zijn vaak wat rood aangelopen. De plant komt algemeen voor op grazige plaatsen. De Valse voszegge kreeg geen plaatsje in de Grassengids van Tirion. De stappen in de sleutel van Hans Vermeulen zijn als volgt: Zegge met gelijkvormige aren; plant in pollen, stengel scherp driekantig met gevleugelde randen, spits tongetje smaller dan bladschijf (bij Voszegge recht afgesneden en breder dan bladschijf), bloeiwijze geelgroen en de voorzijde van bladschede niet gerimpeld.

Bij de volgende stop kregen we uitleg over de Teunisbloem. Veel soorten zijn nachtbloeiers en hebben de gewoonte de bloemen 's avonds in de schemering te openen. Ze worden door nachttactieve insecten bestoven. We zagen de Middelste en de Kleine (of Zand-)teunisbloem. Bij de Middelste zijn de kelkblaadjes groter dan de helft van de kelkbuis.

Dicht bij een groep Vlasbekjes stond een Schermhavikskruid. Havikskruid hoort tot de verwarrende groep van geelbloeiende composieten met enkel lintbloemen. Het enige algemene kenmerk van Havikskruid is het (zacht) behaard zijn. Bij deze plant bleken de rozetbladeren verdwenen en de stengel had meer dan 6 smalle, weinig getande bladeren, de omwindselblaadjes waren afstaand en de hoofdjes stonden in dit geval als een scherm op dezelfde hoogte. Er kunnen ook weinig hoofdjes zijn of ze kunnen ook in 2 kransen staan. Schermhavikskruid is algemeen op droge zandgrond, het loont dus de moeite om die afstaande omwindselblaadjes te onthouden.

Goed 3 stappen verder doken we opnieuw de boeken in om de Ruige leeuwentand op te zoeken. We zagen, zoals het voor leeuwentand past alleen bladeren onderaan in een rozet (en geen stroschubben op de bloembodem). De rozetbladeren van deze plant waren ruig behaard, de knoppen van de alleenstaande bloemen hingen en de uitgebloeide exemplaren toonden beige pappusharen, (pro memorie: op de terril van Beringen vonden we Stinkend streepzaad dat ook hangende knoppen had maar helderwitte pappusharen). De plant is zeldzaam in Vlaanderen en komt voor op droge graslanden, vooral op kalk (die hier door het kanaal aangevoerd wordt.)

Om te voelen of een berk inderdaad zachtaardig was, schoof een stoere bink, met de nodige voorzichtigheid langs de schuine kanaalrand af tot bij het horizontale boordje. Dergelijke toeren werden meermaals opgevoerd in de loop van de avond. Bijvoorbeeld om een andoornachtige, die nog niet in bloei stond, te onderzoeken. Het blad van de ruig behaarde maar niet stinkende plant leek perfect op dat van de Twijfelachtige andoorn in de Geïllustreerde Heimans die Guido en Katrijn meezeulden. Beiden hadden een exemplaar van dezelfde druk (ik schat einde 19^e eeuw) het ene boek was wel meer of onvoorzichtiger gebruikt dan het andere. De globetrotters onder ons meenden een Alpenandoorn te herkennen. De ongelijke kelktanden, de schijnkransen met 8 of toch 10 bloemen in spe, de onderste bladeren die kort gesteeld waren met een hartvormige voet. Als dat zou kloppen hebben we hier wel een supervondst gedaan. De plant zou nog maar 1 keer in Nederland gespot zijn en in de Limburgse

plantenatlas staat ook slechts één waarneming. Langs een kanaal van 129 km dat van Luik naar Antwerpen loopt en gevoed wordt door de Maas is veel mogelijk. Het kanaal heeft een duidelijk economische waarde, per jaar worden 40 miljoen ton goederen langs deze weg vervoerd. Langs het Albertkanaal liggen verschillende belangrijke industrieterreinen maar anderzijds zijn de schrale randen ook ecologisch van belang. Zij vormen bijvoorbeeld een laatste toevluchtsoord voor soorten als het Klaverblauwtje.

Gelukkig moesten we niet allen afdalen tot bij de kanaalboord. Langs het fietspad waren ook plantjes te ontdekken zoals de Gewone zandmuur met staande stengels, eivormige blaadjes en knetsende zaadjes, Handjesgras of was het toch Vingergras?, Eenjarige hardbloem, die geen kroonblaadjes heeft maar wel witomrande groene kelkblaadjes, Varkensgras en Perzikkruid.

De huiszwaluwen becommentarieerden onze zoektocht. Er waren ijverige bij, die onder de brug hun nest zelf gebouwd hadden en genieters, die de opgehangen prefab nesten prima vonden. We vonden Canadese fijnstraal in verschillende vormen, Grote wederik, Riet met de duivelsbeet, Harig wilgenroosje, Witte Honingklaver, Koninginnenkruid, Gekroesde melkdistel,.... We sleutelden een Moeraskers: de bleekgele kroonblaadjes waren ongeveer even lang als de kelkblaadjes (bij Akkerkers zijn ze langer), de bladlobben waren niet erg diep, de verhouding vruchtsteel/hauw was 1/3 (bij Akkerkool 1/1, bij IJslandse kers 1/2). Een minder wetenschappelijk uitleg: de hauwen hebben wat weg van kleine rode banaantjes.

We bereikten het einde van het kilometerhok en keerden langs de haagkant terug. Daar vonden we Veldrus, Pitrus en Biezenknoppen. Bart toonde dat het schutblad ter hoogte van de weinig gespreide bloeiwijze afgeplat is. Hennepnetel, Moerasandoorn, Zeepkruid, Perzikkruid, Brede wespenorchis,....

Planten in Tommelen

29 juli

Met 15 personen kwamen we samen onder de brug om in het salamanderparadijs planten (en vlinders) te inventariseren. Een van de eerste planten die we zagen in de buurt van de brug was een Schermhavikskruid, spijtig genoeg waren we haast allen vergeten dat de uitstekende omwindselbladeren een kenmerk zijn om te onthouden. Leo leerde ons het verschil tussen de gekende Canadese fijnstraal en haar wat ruigere broer de Hoge fijnstraal. De Hoge fijnstraal is een grovere plant, met veel beharing en grotere knoppen. Nog een ander familielid, de Gevlamde fijnstraal heeft omwindselblaadjes met een rood puntje, en bloeit eerder. Canadese fijnstraal werd reeds in 1665 in Europa ingevoerd. Deze op open, zandige, ruige standplaatsen algemeen voorkomende composiet heeft vele kleine hoofdjes, die bestaan uit korte witte (een enkele maal rode) lintbloemen en gele buisbloemen. Elk bloemhoofdje brengt duizenden zaadjes voort, de plant kan zich dan ook gemakkelijk voortplanten. De rechtopstaande, dun behaarde stengel is niet of alleen aan de voet vertakt. De langgerekte, lancetvormige, grijsgroene bladeren zijn smal. Sinds kort kunnen in de steden en dorpen van Nederland en België enkele andere soorten uit dit geslacht worden gevonden, namelijk

Hoge fijnstraal (*Conyza sumatrensis*) en Gevlamde fijnstraal (*Conyza bonariensis*).

De Zomprussen in de berm hadden vervormde bloemen. Een bladvlo vond hier een geschikte plek om haar nazaten in gallen te laten opgroeien. De wegberm was gedeeltelijk gemaaid en daardoor vorderden we snel. We zagen Ringelwikke, Veldzuring, Kantige basterdwederik en Ruw walstro. De Nederlandse ecologische flora schrijft dat de Kantige basterdwederik een harde, vezelige stengel heeft met 4 lijsten. De plant is weinig behaard met uitzondering van de bloeiwijze. Klierharen ontbreken; de lijnlancetvormige bladeren zijn glanzend, onregelmatig getand en niet of zeer kort gesteeld. Ze hebben een wigvormige tot zwak hartvormige voet. De kroonbladen zijn klein en lichtroze, soms roomgeel. De stempel is knotsvormig. De soort omvat verschillende vormen, die zich door zelfbestuiving als 'zuivere lijnen' handhaven. Na kruising kunnen vruchtbare bastaarden ontstaan.

Het Ruw walstro heeft ruwe stengels en smalle bladen met een stekelpuntje. De helmknoppen (de uit 2 helften bestaande bovenste gedeelten van de meeldraden) zijn geel. De stervormige rangschikking van de bladeren, als spaken rond een wiel, bestaat uit twee blaadjes, de overige zijn steunblaadjes die echter een soortgelijke vorm en functie hebben. De Nederlandse naam betekent vermoedelijk wiegstro (van Middelduits wal - wieg). De planten uit dit geslacht werden vroeger vaak gebruikt als wiegbedekking. De wetenschappelijke naam Galium is afgeleid van het Griekse Gala, wat melk betekent. Dit zou kunnen duiden op het gebruik van deze planten voor het stremmen van melk bij de kaasbereiding.

Op het terrein van Tommelen waren grote vlakken ook gemaaid, maar het maaisel was nog niet afgevoerd. De bommenkraters werden dit jaar uitgebaggerd. Een grote hoop lag te wachten om weggevoerd te worden. Volgens Rik werd hier vroeger, voor het containerpark er was, alles gestort wat niet meer te gebruiken was. Eén poel was zelfs niet leeggehaald omdat hij propvol afval zat. In de poelen stond het water laag. Bart kreeg een salamandertje te pakken. Na veel bekijks werd het terug gezet. In de vijver stond Drijvend fonteinkruid. We noteerden Mannagras, Moeraswalstro, Greppelrus, Veldrus en Rosse vossenstaart. Veldrus heeft net als Zomprus een bebladerde stengel en een bloeiwijze samengesteld uit hoofdjes. Zomprus groeit in pollen, Veldrus in rijen. Veldrus wordt groter dan Zomprus (respectievelijk 30-90 cm. en 20-60 cm.). De bloemdekbladeren van beide soorten zijn spits maar bij Veldrus strokleurig en bij Zomprus zwart. Veldrus heeft een stengel zonder tussenschotten, de buitenste bloemdekblaadjes zijn kleiner dan de binnenste (typische overlap). Zomprus heeft schuin uit de bodem komende stengels en een bloeiwijze met enkele horizontale takken. (Allemaal geleend uit de cursus Grassen van Hans Vermeulen.) De halm van Rosse Vossenstaart is net als die van Geknikte vossenstaart geknikt op de onderste knopen, waardoor de halm onderaan ligt. Beide grassen zijn een maat kleiner dan hun rechtopstaande, in het voorjaar bloeiende Grote vossenstaart. De Rosse vossenstaart (ros wegens de helmknoppen) groeit in vijvers, heeft geen uitstekende kafnaald, de knopen zijn geelgroen en de bladeren hebben een afwasbaar waslaagje. Geknikte vossenstaart staat in vochtige weilanden, de kafnaald steekt duidelijk buiten de kafjes uit, de

knopen zijn paars-rood en de bladeren hebben geen waslaagje. Bij de volgende poel groeide Grote waterweegbree, Gewoon watervorkje, Gewone waterbies, Slanke wikke, Holpijp en heel wat posthoornslakken zaten in het restje water. Bij een volgende plas noteerden we Egelboterbloem, met enkelvoudige smalle blaadjes en Waterteunisbloem. Waterteunisbloem is een waterwoekeraar die oorspronkelijk uit Zuid-Amerika komt. Ze vormt vanuit de oever dichte drijvende velden die in een jaar gemakkelijk een zone van tientallen meters overgroeien. De bladeren zijn lichtgroen van kleur met een witte nerf. De bladeren van de drijvende uitlopers zijn rond, terwijl de bladeren van de bloeistengel langwerpig zijn. De plant heeft gele bloemen (4 cm. doorsnee) bestaande uit 5 bloemblaadjes. De plant kan, indien eenmaal gevestigd, tot een meter boven het water groeien met rode stengels. De bladeren lijken dan op wilgenbladeren.

Op weg naar het volgende natte plekje zagen we een Gewone pantserjuffer. Bart leerde ons dat pantserjuffers in zithouding hun vleugels half gespreid houden, in tegenstelling tot andere juffers die ze dicht plooiën en libellen die ze open houden. Hun lichaam is donker- tot kopergroen met een opvallende metaalglans. Wij zagen Veenwortel, en Snavelzegge. Deze plant uit de cypergrassenfamilie is nu uitgebloeid en verraadt haar naam door de lange snavel aan de eivormige, rechtafstaande, drienerf kale urtjes. Verderop herkenden wij Gewone waternavel (niet zo moeilijk met het schijnbaar ronde blad met een putje in het midden) en kregen we tekst en uitleg bij Smal tandzaad. We kunnen de broertjes Veerdelig en Zwart tandzaad uit elkaar houden, omdat het middelste deelblad van de laatste langer smal is en dus gesteeld lijkt. Met een loep zie je dat Smal tandzaad wratjes heeft op de vruchtjes, zonder loep zie je (geholpen door de roodachtige zijkant van de bladeren) dat de tegenoverstaande bladeren eerst een eindje tegen elkaar op de stengel plakken om dan in een als op een T-kruispunt uit elkaar te gaan. De roodachtige zijkant van de bladeren maakt dan een soort streepje over de stengel (E!). (Geloof me zelf zien tijdens de wandeling is 7 x 7 keren beter dan deze uitleg).

Hennepnetel, Blaaszegge, Grasmuur en Bitterzoet voelen zich hier ook thuis. Twee jonge fazanten vlogen krassend op toen we de volgende poelrand wilden verkennen. We vonden Kleine egelskop in bloei.

Een plasje verder viste Luc het geel bloeiend Loos blaasjeskruid op. De plant vormt hier geen zaad, vandaar het loos in de naam. Het verschil met Gewoon of Groot blaasjeskruid is dat de onderlip vlak is en niet geknikt en dat de bloemstengels omhoog staan.

Tussen het hooi herkende Cecile Fioringras en Struisgras. We noteerden ook nog Moerashertshooi en zagen de Kruipende moerasweegbree.

Planten in de Sluisbemden Hasselt

5 augustus

Twaalf personen kwamen opdagen bij dit stralend warm zomerweer. Jean-Marie had onkruid uit zijn tuin meegebracht. We herkenden Citroenmelisse aan de geur en aan de gelige knopjes, die later toch roze-witte bloempjes worden. Citroenmelisse zou muggen aan de kant houden, maar hielp niet erg tegen de plagerige wespen. De Wollige munt (soms ook wel Appelmunt genoemd) ziet er wegens zijn overdadige beharing

inderdaad zo uit. Het is een bastaard van Hertsmunt en Witte munt en vormt geen goede vruchten.

Bij het poortje van het gebied wachtte ons een verrassing. Er was pas grondig gemaaid, zo hadden we wel een overzicht over de poelen, die ploeterstappen vormen voor amfibieën die van de ene kant van Hasselt naar familieleden of liefjes willen aan de andere kant. De pionierfase van vorig jaar was duidelijk achter de rug. Dat het riet, met zijn tot 5 meter lange, stevige uitlopers nog meer grond gaat veroveren, was tijdens de wandeling wel duidelijk.

In de eerste poel stond veel Grote lisdodde, veel jonge Blaartrekkende boterbloem (in het Latijn de bandiet) en Pijlkruid dat heel wat smaller uitgevallen was dan wat we vorige week in Tommelen zagen. Misschien had die van Tommelen nog relaties met een tuincentrum. Basterdklaver herkenden we aan de roze kleur van de bloempjes, het Getand vlotgras aan de kortere aartjes (4 mm.), vergeleken met de tot 7 mm. lange aartjes van het Mannagrass uit dezelfde Vlotgrassenfamilie. Getand vlotgras heet in het Latijn 'geknipt'. De opgerichte stengels zijn immers aan de voet geknipt of gekromd en in het water drijven ze soms.

Tot hertoe onderscheiden we de Moerasrolklaver en Gewone rolklaver op basis van wankelende kenmerken. De eerste staat op vochtige plekken, de steel meestal hol en er zijn door de band meer (dan 5) en grotere bloemen. Leo wees ons op een duidelijker differentieel kenmerk bij deze lotussen (de Latijnse naam voor de rolklavers). Als je je loep goed vasthoudt, kan je bij een ontluikende Moerasrolklaverbloem zien dat de topjes van de kelkblaadjes stervormig uit elkaar wijken. Bij een volgend exemplaar van dezelfde soort vielen ons de lange peulen op. In dit natte gebied stonden veel russen en zeggen die we eigenlijk zouden moeten herkennen, omdat we ze vaker zien als Pitrus, Veldrus, Zomprus, Veldrus, Biezenknoppen. Frans, die voor haast alle groen het juiste boek bij zich had, kreeg voor zijn herbarium van ieder exemplaar een sprietje mee. Om de verdikte stengelvoet van Knolrus te zien, moet je de plant gaan uitgraven en dat lijkt me geen natuurvriendelijke manier van inventariseren. Knolrus is prolifereer, d.w.z. vaak kiemt het zaad al terwijl het nog op de bloem staat.

De struisgrassenfamilie, met hun éénbloemige aartjes, was goed vertegenwoordigd. Het Fioringras, dat in pollen staat en een lang spits tongetje heeft, het Gewoon struisgras (met kort afgeknot tongetje, dat breder is dan hoog), het Hoog struisgras en het Zandstruisgras, dat vroeger in het Latijn Coarctata heette omdat de bloemenaar na de bloei samentrekt, maar nu *A. vinealis* wordt genoemd. Kenmerkend is dat de ondergrondse uitlopers (rizomen) wit zijn aan de basis.

We zagen verschillende Tijgerspinnen en een Viervlekwielspin. Ons werd getoond dat de bloemknop van een biggenkruid een bruuske overgang vormt t.o.v. de stengel, bij de leeuwentanden gaat de overgang tussen stengel en bloem veel geleidelijker. Schermhavikskruid en Klein streepzaad stonden ook hier in bloei. Vele distels voelden zich hier op deze ruige plek op hun plaats. De welriekende Akkerdistel, de Speerdistel, de Kruldistel die best wel stekels langer dan 2 mm. kan hebben en de Kale jonker. Ook het hele bataljon zuringen leek vertegenwoordigd: Schapenzuring, Ridderzuring, Krulzuring, Veldzuring en de basterd

Bermzuring. We zagen de landvorm van Veenwortel en Waterpeper. De bloeiende Watermunt had zich in de rand verborgen.

Op de terugweg vonden we nog Gevleugeld helmkruid, een plant met lijsten langs de stengel, de bladeren hebben (vaak) oortjes, Zeebies of Heen, Korrelganzevoet, Beekpunge, Grote egelskop en Knikkend tandzaad. Een aantal natuurverkenner in de groep begon in de weide nog te sleutelen.

Planten in de omgeving van de St.-Jansvijvers

12 augustus

We waren maar met achten. Waarschijnlijk werd een deel van de niet-komers afgeschrikt door de regenbui rond zes uur. Zij mogen gerust zijn. We kregen nog meer nattigheid.

Een grondige inventarisatie van de startplaats leverde al een flink aantal planten op. In de haag stond een schraal exemplaar Peterselievlier, een natuurlijke variant van de Gewone vlier met diep ingesneden, kantachtige bladeren. Dat vlierstruiken muggen op een afstand houden is een fabeltje. Zelfs spuitbussen konden de bloeddorstige vrouwtjes niet voldoende afschrikken.

De Middelste klit stond aan de rand van het pad te bloeien. In mijn Nieuwe bloemengids van Tirion wordt *Arctium pubens* eerst vertaald als Middelste klit, later in het aanhangsel, waar de soorten besproken worden die meer plaats vragen dan hun bij de prentjes toegemeten is, wordt het (foutief) de Gewone klit.

Volgens Leo is de Middelste klit te herkennen aan het feit dat na de bloei, de groene omwindselblaadjes geen volledig gesloten bolletje vormen maar wat open blijven staan. In de sleutel van Hans Vermeulen staat: bloeiwijze tros (geen tuil), hoofdjes 2-3 cm., zijtakken recht, omwindsel spinnenwebachtig behaard, ruderaal.

Op en rond het gestorte puin aan de wegrand vonden inwijkelingen hun plekje. Er stond Japanse duizendknoop en Late guldenroede. Die plant is wat forser en kaler uitgevallen dan het ander ingeweken familielid uit Canada.

Een hel oranjegele Zwavelzwam versierde een boom. Aan de waterkant vonden we Riet met sigaarvormige gallen. Die gallen zijn het werk van de larve van de Rietsigaargalhamvlieg. De vlieg legt een eitje op de halm, de larve kruipt tot aan het groeibeginsel van de bladen en verstoort daar het normale groeiproces. Er zijn ook krakers die de bouwsels gebruiken. Op de vijverbodem vonden de gelaarsde mannen Klein glaskroos en Haaksterrenkroos, waarvan de stijlen omplooiën na vruchtvorming. Langs de wegrand stonden soorten als Beklierde en Zachte duizendknoop, Schaduwgras, Akkerkool, Bosveldkers, maar wij vonden ook een extra groot nagelkruid en een hertshooi dat niet op naam te brengen was. Dit nagelkruid is een adventief, ontsnapt vermoedelijk van uit een 'tuintje' op de camping en hier ondertussen overal aanwezig. Het is het Groot nagelkruid. Het hertshooi was een lastige klant, met kenmerken van drie vier soorten. Zelfs met verschillende flora's, met alle gecombineerde ervaring en met andere flora's achteraf thuis, kwamen we er niet uit. Hij is dus maar niet in de annalen vermeld geraakt...

In een zijwegje, waar Grote egelskop en Gele lis in het water stonden, vonden we Klein streepzaad, Gewoon biggenkruid, Groene naalbaar en

enkele Welriekende ganzenvoeten. De plant had mooi getande blaadjes en de geur had iets gasachtig. Maar wel zeer kenmerkend.

Verderop stonden ook Moeraszuring en Waterzuring. Moeraszuring heeft smalle bladeren met gegolfde rand. De bloemen staan in bebladerde kransen, van elkaar verwijderd. De vruchstelen zijn korter dan de getande vruchtkleppen met knobbels. Moeraszuring is op een aantal manieren aangepast aan geregelde overstromingen. De meest opvallende hiervan is het vermogen om bladstelen versneld te laten strekken, zodat de bladeren boven het wateroppervlak uit groeien. Die bladeren fungeren dan als "snorkels" en zorgen voor een herstel van de gasuitwisseling tussen de atmosfeer en de delen van de plant die nog onder water staan. De "strekingsreactie" van Moeraszuring begint binnen enkele uren nadat de plant onder water komt te staan en bestaat vrijwel volledig uit strekking van cellen in de bladstelen. Waterzuring heeft opvallend grote bladeren.

In een vijver werd Drijvend fonteinkruid gevonden, zij die aan de rand bleven zoeken vonden Dalkruid, dat liefst op vochtige oude bosbodem groeit en ook Stijf- en Boshavikskruid. Beide soorten hebben een flink bebladerde (>6) bloeistengel. Leo ziet het verschil aan de bladeren die bij Stijf - meer taps naar de steel toelopen, bij Bos- meteen breed zijn. In de sleutel van Hans Vermeulen staat dat het omwindsel van Stijf havikskruid geen klierharen heeft (het Bos- heeft zwarte klierharen) en het Stijf groeit eerder op grazige plaatsen. Verder wandelend zagen we nog Veldrus, de pollen van Pluimzegge, Biezenknoppen en ander groen dat op dergelijke plaatsen thuishoort.

In een droog staand vijvertje stonden soorten die je verwacht op de droogvallende vijvers op zandgrond, waar het Vijvergebied zo bekend om is: Naaldwaterbies met zijn piepkleine verticale stengeltjes. Maar ook alle drie de soorten glaskroos: het Klein, het Gesteeld en het Drietallig. Leo legde het verschil uit: kleine verschillen in de bladeren, maar met wat oefening wel te zien, maar ook het aantal meeldraden verschilt. Zij het dat de plantjes ondertussen uitgebloeid waren. Maar mooi was het wel met de drie soorten bij elkaar ! Voorts stonden er ook nog Moerasmuur, een waterranonkel en Knolrus.

Veel planten van de Grote lisdodde die er stonden, hadden eenzelfde 'afwijking'. Zij hadden dubbele kolven, de ene zo hard als hout, de andere had meer de stevigheid van gummi. Zou het kunnen dat hier de vrouwelijke naast de mannelijke bloemkolf stond?

Planten in de Mombeekvallei in Wimmertingen

19 augustus

Met 13 kwamen we op deze voorlopig heetste zomeravond samen aan de kerk van Wimmertingen. Onze voorzitter Jos was ook van de partij en Esther van Natuurpunt kwam mee een kijkje nemen. Haar dagtaak bestaat uit het inventariseren van de planten in de verschillende Natuurpunt domeinen en daarna het toekennen van de BWK (Biologische waarderingskaart) codes. De vader van Iris was present om ons de weg te tonen. We passeerden eerst de pastorie met speeltuin en liepen een eindje langs de Wimmertingenstraat voor we het kilometerhok bereikten. In dit zijstraatje noteerden we Straatgras, Gewone berenklauw, een ruig behaarde schermbloemige, met meer dan 15 schermstralen, stralende randbloemen en ruggelings afgeplatte, wat gevleugelde vruchten,

Spiesmelde, met het speervormig blad, Rode kornoelje met zwarte bessen, Engels (zonder kafnaalden, want dat volk is immer glad geschoren) en Italiaans raaigras (met kafnaalden, want de senioren aldaar houden wel van een stoppelbaardje), Hopklaver met puntje aan het blad en een groen spannertje op de stengel. Voorbij het kerkhof, in het veldje rond het bezinkingsbekken bij het waterzuiveringsstation konden we ons hart ophalen. Er stond veel Canadese fijnstraal, ook de Kompassla was hoog opgeschoten, die plant kan bladen hebben die al dan niet gelobd zijn, maar ze zijn horizontaal zowat 45° gedraaid en wijzen de 4 windrichtingen (min of meer) aan. Een nog niet in korrelig zaad staande Korrelganzenvoet was te herkennen aan het rode randje rond de matte, groene bladen. Dat hier Veerdelig tandzaad bloeide zagen we aan het middelste deelblad dat even 'steelloos' was als de andere deelbladen. Bij de Citroengele honingklaver is de kiel kleiner of gelijk aan het zwaard. Er stond Kweek, beladen met Moederkoren, Perzikkruid en Zachte duizendknoop. Na wat gepuzzel concludeerden we dat hier Draadgierst (in een oude Heimans Draad vingergras genoemd) stond. De plant is kleiner dan 0,5 m., heeft een grote uitwaaierende pluim, met rechte zijtakken, kleine aartjes van 2,5 mm. Draadgierst wordt als adventief nogal eens in de buurt van kerkhoven gevonden, omdat die soort vaak in bloemstukken en grafkransen verwerkt wordt. Er stond Rode schijnspurrie, Herderstasje en Klein kruiskruid. Dichter bij de akker stond een Gele ganzenbloem. Die plant groeit bij voorkeur in graan- en hakvruchtakkers op zanderige, niet te zure bodems. Wij vonden daar ook Harig vingergras. Vingergras heeft in tegenstelling tot het Handjesgras een vliezig tongetje en geen haarkrans en de aren staan niet netjes in een krans maar vertrekken op verschillende punten op de stengel. De liggende stengels vormen op de knopen wortels. Dat in tegenstelling tot Glad vingergras. De korte, lichtgroene bladeren zijn van boven behaard evenals de bladschede. De bloeiwijze is vaak wat paars aangelopen. Misschien is dat de reden waarom men vroeger sprak van Bloedgierst. Verderop stond Bitterzoet, distels met opgeblazen stengels waarin boorvliegen hun eitjes gedeponneerd hadden, we vonden ook Moeraskers die een galmug op bezoek had, de zaden waren in witte materie ingepakt.

We verlieten de asfaltweg, sloegen rechts af en kwamen op een veldweg langs de Mombeek terecht. Natuur en menselijke invloeden waren hier in volle overdaad aanwezig. Achter de haag had waarschijnlijk ooit iemand tuinafval gedropt, want de Echte lampionplant, met haar witte, stervormige om beurt bloeiende bloemen en de vruchten verpakt in oranje lampionnetjes had hier een vaste stek gevonden onder de Sleedoorn. Langs de meanderende beek stonden veel netels. Aan de andere oever was een strook met een bloemenmengsel uitgezaaid. Waarschijnlijk om het bijenvolkje een lekker tussendoortje te geven. Tussen de helblauwe Korenbloemen, die we als maar minder in de graanvelden zien omdat het zaad gezuiverd wordt, zagen we de *Phacelia*, een ruwbladige die oorspronkelijk uit Californië komt maar hier als groenbemester gebruikt wordt. De blauwviolette bloemen zijn slakkenhuisachtig opgerold. Reuzenbalsemien was er ook. Die plant heeft niet veel hulp nodig om ergens te geraken, langs de meeste waterlopen heeft ze zich al uitgezaaid. We noteerden Zevenblad, een schermbloemige waarvan de bladeren vaak 1 of 2 vergroeide deelblaadjes hebben en waarvan de

stengel hol is; Rietgras en het Kruisbladwalstro. Bij een wat eigenzinnige Grasmuur moest er wat gesleuteld worden.

Terwijl Jan Kamperfoelie opschreef ving Jean-Marie (een stevig, nieuw vlindernetje rijker) een prachtige Brandnetelmot. Even voorbij de Reuzenberenklauw sloegen we een zijwegje in. Al snuffelend op het internet vond ik volgende site http://www.giant-alien.dk/pdf/Dutch%20manual_web.pdf. Hierin beschrijft men drie reuzegrote berenklauwen die de wereld veroveren: *Heracleum mantegazzianum*, *H. persicum* en *H. sosnowskyi*.

Dicht bij het water stond Groot moerasscherm, hogerop Echte valeriaan. De bladen lijken in verte wat op elkaar maar die van Valeriaan zijn getand. Ook Gewone engelwortel stond langs dit donker padje. Bij Gewone engelwortel zijn alle deelblaadjes gelijkvormig en de bloemen wit, bij de Grote engelwortel zijn de topblaadjes 3-lobbig en de bloemen bleekgroen. Engelwortel is te herkennen aan de opgeblazen bladscheden. Bosandoorn en Brunel stonden hier ook.

Luc vond nog Hondspeterselie, gekenmerkt door de verticaal hangende omwindseltjes van de buitenste schermbloemen. Bij het uitsleutelen van een Kleine klit werd nogmaals het verschil tussen tros (bloemen op een verticale as, met een kort, gelijk steeltje) en tuil (bloemen op een verticale as, met ongelijke steeltjes, de bloemen staan allemaal in hetzelfde vlak als bij Gewone vlier uitgelegd. Een Groene specht vloog over en een Grote groene sabelsprinkhaan liet zich bewonderen. Johan zag nog een Moesdistel staan in de buurt van het Millenniumbosje.

PWG Vlaamse Ardennen *plus*

Cursussen – deelname gratis

Voorjaarsflora

Praktijk: 17/4 en 1/5 van 14u00 tot 17u00

Plaats: - 17/4: kerk van Sint-Goriks-Oudenhove, Kruiswaterplein - 1/5: kerk van Roborst, Borstekouterstraat

Info: Karel De Waele, 09/386 45 60, karel.de.waele@skynet.be

Lesgever: Karel De Waele

Flora van Maarkedal

Praktijk: 15/5 en 29/5 van 14u00 tot 17u00

Plaats:

- 15/5: kerk van Schorisse, hoek Zottegemstraat en Essestraat

- 29/5: kerk van Maarke-Kerkem, hoek Maarkeweg en Kokkerellestraat

Info: Karel De Waele, 09/386 45 60,

karel.de.waele@skynet.be

Lesgever: Karel De Waele

Voorzomerflora

Praktijk: 12/6 en 26/6 van 14u00 tot 17u00

Plaats:

- 12/6: kerkhof Hogerlucht, Ommegangstraat, Ronse (parking voorkant)

- 26/6: Hotondmolen, Zandstraat, Ronse-Kluisbergen (parking)
Info: Karel De Waele, 09/386 45 60,
karel.de.waele@skynet.be
Lesgever: Karel De Waele

Lidsteng in Zingem: aangevoerd door vogels of door de mens?

Het is al enkele jaren bekend dat via tuincentra allerlei min of meer exotische water- of moerasplanten na een verblijf in de tuinvijvers – alwaar ze soms beginnen te woekeren – in de vrije natuur gedumpt worden, in oude rivierarmen, visputten e.d. Bij sommige soorten is dit overduidelijk, omdat ze van nature niet in België voorkomen, zoals de Waterhyacint, die Luc Menschaert gevonden heeft in een kleiput in Eine. Maar van soorten zoals Lidsteng, die wel van nature in België voorkomen, zou men kunnen twijfelen.

Concreet: dezelfde Luc Menschaert vond in september 2009 in hok E3-11-21 een partijtje Lidsteng (zie foto Luc) in een onlangs aangelegde visvijver in Zingem. Hij vraagt zich (terecht) af of deze plant van eerder brakke waters misschien niet aangevoerd is met watervogels, die bij hun trek- en voedselvuchten wel eens van de kustpolders naar het binnenland dwalen. In de flora's staat ten andere dat deze plant groeit in zoet en zwak brak water, matig voedselrijk, vooral op kleigronden. Voorwaarden waaraan de vindplaats zeker voldoet. Persoonlijk zou ikzelf eerder geneigd zijn te veronderstellen dat deze planten eerder gedumpt zijn uit tuinvijvers (zeker de laatste jaren, nu de tuincentra een hele waaier water- en moerasplanten aanbieden, inspelend op de rage van tuinvijvers en zelfs zwemvijvers met moeraszones om het zwemwater op natuurlijke manier te zuiveren). Ook Boudewijn Declerck trok dezelfde conclusie, toen hij in 1995 in een poel in hok E2-16-11 een aantal exemplaren van Lidsteng vond, ook al omdat hij wist dat bvb. in het vijvertje bij zijn buurvrouw die plant welig groeide. Het zijn allebei veronderstellingen, die niet 100% zeker bewezen kunnen worden. Het is in ieder geval best, zelfs bij zekerheid van kunstmatige aanvoer van een plant in het natuurlijk milieu, de vondst te noteren met de nodige randopmerkingen.

Zaterdag 26 september   **“Stedelijke flora” in Oudenaarde-Bevere**
13 deelnemers

Hoewel de stenen woestijn van de parking aan het station weinig goeds beloofde, werden de deelnemers toch beloond met een rijke oogst aan vondsten – 173 soorten kwamen op de streeplijst – dank zij allerlei braakliggende hoekjes langs de spoorweg en tussen de huizen. Uiteraard waren de tuinvlieders goed vertegenwoordigd: zo vonden we zeer veel zaailingen van Struikganzerik en Chinese kamperfoelie tussen de stoepstenen op de parking achter het station en op het aarden voetpad naast een tuin had de Hibiscus zich ook rijkelijk uitgezaaid. Stijf ijzerhard, Rabarber, Oranje havikskruid, Prikneus, Prachtriet en Rode spoorbloem behoren tot deze zelfde categorie van verwilderde tuinplanten. Bezemkruiskruid en Hoge fijnstraal worden meer en meer vertrouwde verschijningen als adventief uit verre warmere landen, profiterend van de opwarming van ons klimaat. Op de kerkhofmuur troffen we zowel Muurvaren als Steenbreekvaren aan en op een ander muurtje in de buurt bloeide Gele helmbloem. Een zwaluwtong met toch wat allures van Heggenduizendknoop zorgde nog voor wat verwarring, maar werd na nader onderzoek door Dirk Duytschaever thuis toch geklasseerd als "*Fallopia convolvulus* var. *subalatum*". De merkwaardigste vondst van die dag was wel het Groot heksenkruid in een steegje achter de huizen: zeker geen bosbiotoop, maar wel vochtig en schaduwrijk! Op de volgende webiste (www.kuleuven-kortrijk.be/bioweb) vind je een mooie foto van groot heksenkruid. Deze wordt verzorgd door prof. Busselen, aan te raden voor de vele detailfoto's van onze wilde planten!

Zaterdag 10 oktober   **“Stedelijke flora” in Oudenaarde**
8 deelnemers

De dreigende weersvoorspelling en de regen van 's voormiddags had misschien enkele liefhebbers tegengehouden, maar ze hadden ongelijk: we hebben geen druppel water gevoeld én we hebben opnieuw een gevarieerd “slaatje” gepresenteerd gekregen met 177 soorten, waarvan uiteraard vele typisch voor het urbaan milieu en meer speciaal de spoorwegtalud. De mooiste vondst deze keer was wel een ex. van Esdoornganzenvoet. Deze keer vonden we ook Bosrank langs de

spoorwegtalud en in de struikrijke strook langs het fietspad onderaan het spoor stonden ook veel Brede wespenorchis. Alsemambrosia verraadde een plekje waar nogal wat vogel- of kippenvoer weggegooid was. Ook Slaapkamergeluk was een merkwaardige vondst in de grazige spoorberm. De kerkhofmuur bij het Liedtspark bracht ons nog muurvaren en tussen de stoeptegels en langs de

gevels vonden we uiteraard ook Muurleeuwenbek, Straatliefdesgras en Steenkruidkers (foto).

Plantenwerkgroep Duinviooltje

Verslag 2009

Godfried Warreyn

In 2009 gingen we met de plantenwerkgroep van de Westkust 11 keer op stap om telkens één kilometerhok te inventariseren, we strepen slechts gedurende 3 uren vandaar het soms lage aantal soorten. Het was een jaar met hoogten en één laagte: we vonden een paar schitterende hokken maar als laagtepunt gingen we naar een hok in Wulpen waar we weinig of niets konden strepen door een klein probleem met een boer.

Op 11 april begonnen we ons werkjaar in Adinkerke. Het hok d0.16.22 ligt voor een groot deel langs de spoorweg en aangezien er daar nogal “gespoten” wordt vonden we er vooral wat kleine plantjes. Een nieuwe soort voor onze werkgroep was Klein bronkruid (*Montia minor*), dat was ook de enige speciale soort van de 156 gevonden soorten. Onze lenteuitstappen leveren altijd minder soorten op dan de uitstappen in de voorzomer maar dit was toch nog een mooi aantal.

Op 25 april bleven we nog even in de omgeving. We streepten hok d0.17.41 in De Moeren rond het Annekensleed. Het was een typisch landbouwhok met weinig wegen en ook weinig soorten. Met 107 soorten was het het meest soortenarme hok van de tien van 2009.

Op 23 mei bezochten we hok c1.41.32 rond de Littofabriek en de Lenspolder in Nieuwpoort, daar vonden we één zeldzame soort, namelijk Wondklaver (*Anthyllis vulneraria*).

We vonden er ook een paar exemplaren van de Brede lathyrus (*Lathyrus latifolius*) die op veel plaatsen aan de kust aan het verwilderen is. Met een totaal van 128 soorten was dit ook een middelmatig hok.

Op 30 mei vonden we meer dan dubbel zoveel soorten want het hok c0.48.41 ligt voor een deel in de Plaatsduinen en voor een groot deel in Ter Yde (deelgebied “Home G. Theunis”) op het grondgebied van Oostduinkerke. Bij veel mensen zal dit een belletje doen rinkelen of zelfs meer dan een! De duingraslanden van deze omgeving zijn van de soortenrijkste van de ganse kust met een hele rits zeldzaamheden. In het noordelijk deel van de Plaatsduinen vonden we o.a. een grote populatie van het Liggend bergvlas (*Thesium humifusum*) maar ook Kegelsilene (*Silene conica*), Kleine ratelaar (*Rhinanthus minor*) en Kleine ruit (*Thalictrum minus*). Maar het gebied van de vroegere Home G. Theunis bezit enkele van de grootste zeldzaamheden van onze flora. Een kleine selectie: Ruige scheefkelk (*Arabis hirsuta*), Rond wintergroen (*Pyrola rotundifolia*), Donderkruid (*Inula conyzae*), Kalkbedstro (*Asperula cynanchica*), Parnassia (*Parnassia palustris*), Sierlijke vetmuur (*Sagina nodosa*), Geelhartje (*Linum catharticum*), Scherpe fijnstraal (*Erigeron acer*), Teer guichelheil (*Anagallis tenella*) maar het neusje van de zalm waren toch de bloeiende orchideeën met veel Rietorchis (*Dactylorhiza praetermissa*), Bosorchis (*Dactylorhiza fuchsii*), Bokkenorchis (*Himantoglossum hircinum*) en de max: Honingorchis (*Herminium monorchis*).

Ieder jaar, begin juli, gaan we de Honingorchis tellen. Het aantal kan nogal fluctueren maar dit jaar was een zeer goed jaar met 1473 bloeiaren. Het is dank zij de goede zorgen van ANB, die jaarlijks deze prachtige panne maait dat de orchideeën zo floreren want elk jaar opnieuw is er veel opslag van berk en Grauwe wilg.

Begin september ging ik nog eens terug naar dat hok en vond er nog Blauwe knoop (*Succisa pratense*) en voor de eerste keer Zomerbitterling (*Blackstonia perfoliata*). Daarmee kwam de teller op 319 soorten en dat is het hoogste aantal dat we ooit vonden in een kilometerhok. Aktiefoto in Ter Yde Op 20 juni hadden we het gemelde probleem in Wulpen.

Op 27 juni gingen we ver landinwaarts, naar de omgeving van Elzendamme aan de IJzer. Tot onze grote verrassing was dit hok zeer rijk. We streepten er 210 soorten. Alleen Veldgerst (*Hordeum secalinum*) en Veelwortelig kroos (*Spirodela polyrhiza*) zijn het vermelden waard.

Wel vonden we ook een heel grote populatie Kruldistel (*Carduus crispus*) op de IJzerdijk. Op 11 juli trokken we naar de Bampoelhoek op de rand van het Plateau van Izenberge dat niet meer tot de polders behoort. Met 156 soorten viel dat hok d0.38.14 nog mee. Natuurlijk worden er daar geen Rode Lijstsoorten gevonden.

Op 25 juli inventariseerden we eens een stadsgebied, namelijk hok d0.18.11 in de noordelijke helft van Veurne. Zoals rond de ex-suikerfabriek vorig jaar telden we opnieuw meer dan 300

soorten; 313 waren het er. Maar veel soorten waren "ontsnapt" uit tuin of park zoals o.a. Dalmatiëklokje (*Campanula portenschlagiana*), Rode spoorbloem (*Centranthus ruber*), Prikneus (*Lychnis coronaria*), Oosterse karmozijnbes (*Phytolacca esculenta*) maar ook een paar betere soorten zoals Blauw walstro (*Sherardia arvensis*), Gevlekte scheerling (*Conium maculatum*), Groot akkerscherm (*Ammi majus*). Op verruigd terrein vonden we dan nog Tomaat en Aardappel, dat verklaart mede het hoge aantal soorten.

Op 8 augustus gingen we op stap rond de Koolhofput in Nieuwpoort. Ondanks problemen met de rommelmarkt waren enkele deelnemers toch ter plekke geraakt. Dit hok c1.41.44 is redelijk gevarieerd met de oude spoorwegberm "De Frontzate" en de oevers van de Koolhofput. We telden er 166 soorten met enkele verrassingen zoals Dessertbladen (*Malva verticillata*) weer een heel nieuwe soort voor onze werkgroep. Andere leuke soorten: Selderij (*Apium graveolens*) en Gesteelde Zannichellia (*Zannichellia palustris subsp. Pedicellata*).

Op 22 augustus bezochten we weer een minder interessant hok d1.21.12 in Eggewaartskapelle. Zonder vermeldenswaardige soorten maar toch met 138 soorten. Tenslotte, op 5 september bleven we dicht bij huis met een bezoek aan de omgeving van het Langgeleed in Oostduinkerke. In dit hok c0.58.14 bevindt zich het oud munitiedepot met enkele verrassende soorten zoals Groot glaskruid (*Parietaria officinalis*), Muurganzevoet

(*Chenopodium murale*) en Donderkruid (*Inula conyzae*)

Tot slot wil ik alle deelnemers danken voor hun medewerking en meer speciaal Johan Devos die mijn lijsten controleerde en aanvulde en Henri Tyteca en Hugo Ruysseveldt die de moeilijker soorten steeds op naam wisten te brengen.

Nieuwsbrief Paddenstoelen

Paddenstoelenwerkgroep Natuurpunt

Momenteel zijn er in Vlaanderen 16 paddenstoelenwerkgroepen van Natuurpunt actief.

Zij organiseren talloze excursies waarbij aandacht besteed wordt aan educatie en inventarisatie van gebieden. Deze waarnemingen worden systematisch ingevoerd op op kwartierhokniveau (1 km x 1 km). Deze verspreidingsgegevens kunnen gebruikt worden om een beter inzicht te krijgen in de diversiteit, verspreiding en achteruitgang van paddenstoelen in Vlaanderen.

In Vlaams-Brabant werd in 2001 een atlasproject opgestart met ondersteuning van de provincie.

Momenteel wordt naar 60 gemakkelijk herkenbare soorten op houtsnippers, in graslanden, tussen mossen en in bossen gezocht. Dit project wil iedereen aansporen om in eigen tuin en streek naar paddenstoelen te kijken en de gegevens door te sturen naar Natuurpunt Studie. Meer info over het project vind je op de website.

Een handige brochure voor herkennen van de 60 soorten is verkrijgbaar in de Natuurpunt winkel voor de symbolische prijs van 3 euro.

Coördinatie Natuurpunt Studie

Roosmarijn Steeman
Natuurpunt Studie
Kardinaal Mercierplein 1
2800 Mechelen
015/ 29 72 22

Roosmarijn.steeman@natuurpunt.be

Natuurpunt Educatie

Hans Vermeulen & Wim Veraghtert
Graatakker 11
2300 Turnhout
tel. 014 47 29 53

Hans.Vermeulen@natuurpunt.be

Wim.Veraghtert@natuurpunt.be

Website (algemeen):

<http://www.natuurpunt.be>

(Fauna & Flora)

Paddenstoelen

Paddenstoel.flits

Dé maandelijkse digitale nieuwsbrief over paddenstoelen. Vol nieuws over nieuwe publicaties, projecten, excursies en interessante vondsten.

Schrijf je in via
www.natuurpunt.be

**Ook jij kan iets bijdragen aan de
Nieuwsbrief Paddenstoelen!**

Zwammen op de Kesselse Heide met RL Rivierenland

Op zondag 11 oktober, midden in het hoogseizoen voor de paddenstoelen, konden we een 75-tal leergierige mensen verwelkomen op de Kesselse hei die bereid waren om samen met ons te speuren naar paddenstoelen.

Kristine Wuyts nam een 20-tal kinderen onder haar hoede. Zij zochten heel enthousiast naar verschillende soorten tussen de heide en op takken die op de grond lagen. Met spiegeltjes en potjesloepen konden ze alles goed bekijken. De gaatjes in het eekhoorntjesbrood, de olijfgroene kleur van de plaatjes van de zwavelkopjes, de elfenbankjes en de berkenzwam, de verschillende russula's werden van naderbij bestudeerd. Paddenstoelen vormen een schakel in de natuur en daarom zochten de kinderen tussen de bladeren kleine diertjes: o. a. pissenbedden en miljoenpoten. Deze diertjes zijn belangrijke opruimers van bladeren, zodat de paddenstoelen de verdere humusvorming kunnen doen. Ook de gallen aan de bladeren van de zomereiken ontsnapten niet aan hun aandacht.

Wim en Roosmarijn namen elk een groep van 25 man op tocht en zijn elkaar onderweg niet tegen gekomen. De Kesselse hei is groot genoeg om een paar uur in rond te dwalen en een 38-tal soorten van naderbij te bekijken. In feite hadden er nog veel meer paddenstoelen moeten staan, maar door de droge zomer en nazomer was het een magere oktobermaand voor paddenstoelen. Gelukkig was er dat weekend nog wat regen gevallen en stopte het net met regenen toen de wandeling vertrok. Ook het paddenstoelenbierje kon nog buiten geconsumeerd worden.

De soorten die werden gezien tijdens de wandeling werden achteraf door Wim en Roosmarijn ingevoerd op www.waarnemingen.be.

Natuurstudiewerkgroep Dijleland op zoek naar wasplaten

Smeiberg - Hoeilaart

Op 1 november was het nog wat vroeg voor wasplaten op de Smeiberg. Slechts twee soorten (Gewoon vuurzwammetje en Gewone weidewasplaat) die nog maar net boven de grond kwamen werden gezien. Verder toch nog wat leuke nieuwigheden voor de Smeiberg.

Het Schelptrechttertje en het Piekhaarzwammetje werden hier eindelijk ook gevonden!

Opvallend veel Weidechampignon (in heksenkringen), Karbolchampignon (giftige champignon die geel verkleurt bij aanraking) en Rafelige parasolzwam. Een aantal inktzwammetjes op mest: Korrelige mestinktzwam en Donker mestdwerkje. Enkele breeksteeltjes werden meegenomen voor microscopie: Grasbreeksteeltje en Wortelend breeksteeltje. Uitzonderlijk in deze periode van het jaar nog verse reuzenbovisten.

Grubbe – Everberg

Ook op 8 november in de Grubbe in Everberg waren we nog wat aan de vroege kant voor wasplaten. We vonden uiteindelijk jonge exemplaren van drie soorten. De lokale topper de Wantsenwasplaat was van de partij en daarnaast vonden we ook Gele wasplaat (in onze regio ook heel zeldzaam) en Kleverige wasplaat. Andere graslandpaddenstoelen waren ook nog duidelijk niet aan hun hoogtepunt toe. We vonden Gele knotszwammen, Wormvormige knotszwammen, Loodgrijze bovisten en een Schelptrechttertje. Naast Bruine satijnzwam vonden we vreemd genoeg ook Zilversteelsatijnzwam, een soort die gekend is van heischrale graslanden.

In de holle wegen rondom stonden zeldzame paddenstoelen die we al van ver konden ruiken als Violetstelige poederparasol (geur van lichtgas) en Okerbruine parasolzwam (ruikt naar zeep).

Koeheide – Bertem

Op 15 november zagen we door de regendruppels door dat de heiberg erop vooruit is gegaan, veel paddenstoelen bij de eiken die er nog staan, ook een paar brandplekpaddenstoelen, Gewoon vuurzwammetjes en sneeuwzwammetjes stonden er weer.

De andere graslanden zijn in een paar jaar tijd opvallend achteruit gegaan, bijna geen wasplaten of knotszwammen meer... de begrazing moet duidelijk opgevoerd worden en eens maaien zou ook goed zijn.

In de holle weg was het hoogseizoen voor de paddenstoelen. De Koeheide blijft verbazen met weer een nieuwe vondst voor Vlaanderen: Elegante champignonparasol.

De Roze peutermycena, een piepklein rozig zwammetje, werd nu voor de eerste keer in Vlaams-Brabant gezien. De Okerbruine parasolzwam heeft nu een tweede vindplaats in de provincie, na de holle weg aan de Grubbe. Ook de Glinsterend champignonparasol werd nog maar een paar keer in Vlaams-Brabant waargenomen.

De liefde voor de holle wegen was aangewakkerd dus brachten we daarna nog een bezoek aan de lange holle weg van Leefdaal die begint aan Sint-Verona en ook daar hadden we prijs!

Mooie vondsten waren onder andere: Dwergbreeksteeltje, Prachtmycena, Bruinkorrelig vloksteeltje, Kegelpoederparasol, Grijsgroene parasolzwam, Panterparasolzwam, Vlekkende poederparasol, ...

Parasolzwammen verkiezen duidelijk zwaardere bodems en hebben zelfs graag wat kalkrijke bodem.

Exotische zwammen

Ook onder de paddenstoelen kennen we exoten: soorten die bewust of onbewust zijn ingevoerd. De uit Australië afkomstige inktviszwam (*Clathrus archeri*) wordt af en toe uit tuinen gemeld. Het is een mooie verschijning maar het is geweten dat hij uren in de wind stinkt, nog erger dan een Grote stinkzwam. Van exoten is bekend dat ze eenmaal in andere landen aangekomen kunnen uitgroeien tot een ware plaag. Bij paddenstoelen is daar veel minder over bekend. Dit heeft te maken met hun ondergrondse levenswijze en het korte leven van hun vruchtlichamen. Vaak is ook niet bekend of de sporen op eigen kracht of door menselijk handelen hier zijn gekomen. Om te weten te komen waar de inktviszwam voorkomt is het nodig verspreidingsgegevens te verzamelen. Op waarnemingen.be werd de soort reeds 9 keer gemeld en prachtig geïllustreerd.

Menno Boomsluiters (2009) snijdt in Coolia dit ontsterevende thema aan met een artikel over de bedreiging van invasieve exoten voor de inheemse mycoflora. In België en Nederland zijn er onder de hogere paddenstoelen (schimmels, roesten en branden niet meegerekend) geen probleemsoorten, maar wist je dat bijvoorbeeld de Vliegenzwam (*Amanita muscaria*) in een mum van tijd de naaldbossen in Nieuw-Zeeland veroverde en de lokale symbionten plaats moeten ruimen? De Zwarte amaniet (*Amanita inopinata*) wordt door de Société Mycologique de France reeds gezien als een potentiële invasieve soort.

Literatuur

M. Boomsluiters (2009) – Exotische paddenstoelen: een bedreiging voor de Nederlandse mycoflora? Coolia 52 (4): 173 - 179

Brussel doet mee aan de atlas van Vlaams-Brabant

Eind 2008 werden de laatste gegevens voor de atlas van Vlaams-Brabant ingezameld. De gegevens werden genoteerd op uurhokniveau (4 x 4 km). Samen met lokale werkgroepen en geïnteresseerden zorgden we ervoor dat in 176 uurhokken meer dan 100 soorten werden gezien. De provincie Vlaams-Brabant is momenteel de best onderzochte provincie. Het Brussels gewest ligt als een weinig onderzocht eiland, met veel potenties, in de provincie. Daarom lanceerde het BIM (Brussels Instituut voor Milieubeheer) een voorstel om in het najaar van 2010 het Brussels gewest te inventariseren, zodat Brussel ook opgenomen kan worden in de atlas. In de jaren 90 werden in het Zoniënwoud een 80-tal proefvlakken geïnventariseerd in opdracht van het BIM (Brussels Instituut voor Milieubeheer), waardoor dat deel van het gewest vrij goed gekend is

voor paddenstoelen. Maar binnen de grote ring liggen nog vele parken, moerasgebieden en uitlopers van het Zoniënwoud waar nooit naar paddenstoelen werd gekeken. Het wordt een uitdaging om in vier lege Brusselse uurhokken ook meer dan 100 soorten te vinden. Gegevens voor de atlas van Vlaams-Brabant en Brussel zijn nog welkom tot 31 januari 2009 op waarnemingen.be of bij Roosmarijn.steeman@natuurpunt.be (015/29 72 22, coxiestraat 11, 2800 Mechelen)

Boeiende soorten in het Brussels gewest

In het Brussels gewest lagen nog vier kilometerhokken (4x4km) waar praktisch nooit naar paddenstoelen werd gekeken. Het werd een ware uitdaging om daar toch iets van paddenstoelen te vinden. Gelukkig zijn er tal van parken, gazons, een laatste stukje natuur waarvoor werd gevochten (Vogelzangbeek, Moeraske), braakliggende terreinen en kerkhoven. In Vogelzankbeek stortte natuurgids Sabyne Lippens zich op de paddenstoelen en vond het zeldzame Weerhuisje (*Astraeus hygrometicus*). Het Groot matkopje (*Simocybe sumptuosa*) pronkte op een beukenstam midden in het Warandepark. In een perkje van "de Botanique" groeide de Kleine molenaar (*Clitopilus scyphoides*). De braakliggende site Tour & Taxis had heel wat te bieden: Gewone viltkop (*Inocybe dulcamara*), Donzige melkzwam (*Lactarius pubescens*), Pelargoniumtrechertje (*Omphalina velutipes*), duizenden exemplaren van Bleek nestzwammetje (*Cyathus olla*), Velumdonsinktzwam (*Coprinus heterothrix*), ... Op het kerkhof van Brussel vonden we tussen het tuinafval de Oranje inktzwam (*Coprinus erythrocephalus*, foto rechts). En in een houtsnipperperkje te Ganshoren groeide de Bedwelvende inktzwam (*Coprinus narcoticus*), met zijn typische narcotische (dettol) geur. De stad kent meer variatie dan een doorsnee landbouwgebied en dat maakt het voor paddenstoelen interessanter dan je denkt!

Twee nieuwe aardsterren voor Vlaams-Brabant

De provincie Vlaams-Brabant kreeg er recent weer twee aardsterren bij. Georges Buelens stootte in het park van Pellenberg op de Heideaardster (*Geastrum schmidelli*, foto links), de vierde aardster voor dit gebied. Meer dan 50 jaar geleden werd ze 1 keer in het Zoniënwoud gezien, maar verder is deze soort enkel bekend van duingebieden in De Haan en de

Westhoek. Niels Ryckeboer vond in een kloosterpark te Herent de Ruwe aardster (*Geastrum campestre*, foto rechts), die ook slechts éénmalig werd waargenomen in de Westhoek. Opvallend is dat beide aardsterren werden gevonden onder coniferen. Wellicht valt dit als volgt te verklaren: onder coniferen groeit geen onkruid, want er is weinig licht, dus moet er niet geschoffeld of gesproeid worden met pesticiden. Aangezien oude haagaanplanten van coniferen gemakkelijk 30 jaar en langer staan, vormen zij

bovendien een stabiel milieu: de bodem wordt niet aangedrukt, er is weinig humus en het is er warm en beschut. Wie aardsterren wil vinden, weet dus wat hem te doen staat...

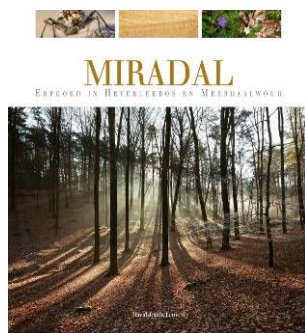
Drie nieuwe satijnzwammen voor Vlaanderen

Elk jaar worden er weer een aantal nieuwe soorten zwammen gevonden voor Vlaanderen. Wat bewijst dat dit domein nog lang niet goed genoeg onderzocht is. In Zemst in het Vriezenbroek werd de Bleke bossatijnzwam (*Entoloma pseudoexcentricum*) ontdekt. Op het Groot schietveld in Brecht werd *Entoloma pseudoconferendum* gevonden, een soort die zelfs nog geen Nederlandse naam heeft en ook nog niet in Nederland werd gezien. Zoals zijn naam doet vermoeden gaat het om een dubbelganger van de Sterspoorsatijnzwam (*E. conferendum*). *Entoloma terreum* (ook nog zonder Nederlandse naam en niet in Nederland gezien, foto rechts) werd in Terhagen gespot. Het is niet toevallig dat de soorten in deze drie gebieden werden waargenomen, het is al lang bekend dat ze waardevol zijn en er worden er worden wel vaker nieuwe en/of zeldzame soorten (niet alleen paddenstoelen) waargenomen.

Miradal, Erfgoed in Heverleebos en Meerdaalwoud

Ten zuiden van Leuven ligt een uniek boscomplex. De rijke geschiedenis en natuurpracht van het Heverleebos en het Meerdaalwoud trekken jaarlijks ongeveer driekwart miljoen bezoekers aan, het belang van dit natuurgebied is niet te onderschatten. Met dit boek wandel je door het verleden en het heden van Miradal – dit is trouwens de oudste benaming van het woud. Je ontdekt de vele gezichten van het bos door de ogen van archeologen, geologen, geschiedkundigen, bosbouwers en biologen. Een grote groep onderzoekers uit diverse vakgebieden doen hun verhaal, want de geschiedenis van een bos is het resultaat van heel uiteenlopende factoren. Het was vanzelfsprekend dat de paddenstoelen hierin een speciale plaats kregen. Foto's van ondermeer Satansboleet, Goudhoed en Pagemantel zorgen voor de vier kleurrijkste pagina's van dit boek. Miradal. Erfgoed in Heverleebos en Meerdaalwoud is het eerste boek dat een gedetailleerde studie maakt van een bos in al zijn aspecten. Met originele tekeningen, nooit eerder gepubliceerde oude kaarten en schitterende foto's. Een onmisbaar en boeiend werk voor natuur- en cultuurliefhebbers!

Altijd iets te vinden in de holle wegen

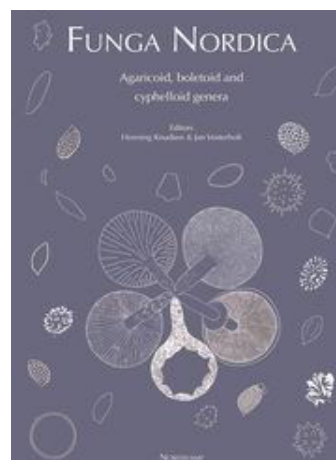
Holle wegen zijn voor een aantal organismen zeer interessant door hun continu vochtig en koel klimaat. Paddenstoelen halen hier zeker voordeel uit, bijna het hele jaar door zijn de holle wegen immers geschikt om vruchtlichamen te vormen. Wanneer niet teveel Klimop of aanplant van Robinia of Amerikaanse eik de bodem ongunstig maken, is er altijd wel iets te vinden. Bij gebrek aan wasplaten doken we de holle wegen in met succes: in Everberg aan de Grubbe snoven (lichtgas) en aanschouwden we de Violetstelige poederparasol (*Cystolepiota bucknalii*) en de Okerbruine parasolzwam (*Lepiota ochraceofulva*, foto links). In Bertem op de Koeheide vonden we zelfs een nieuwe soort voor Vlaanderen in de holle weg: de Elegante champignonparasol (*Leucoagaricus melanotrichus*). Maar ook zeldzaamheden als de piepkleine Roze peutermycena (*Mycena smithiana*) en de Glinsterende champignonparasol (*Leucoagaricus georginae*) werden daar gevonden.

Oorzwammetjes op naam brengen

Oorzwammetjes danken hun naam aan hun vorm en aan het feit dat ze net zoals een oor aangehecht zijn aan hun substraat. Het zijn plaatjeszwammen met bruine sporen en de meest voorkomende soorten zijn bleek van kleur. In Vlaanderen zijn 13 soorten vastgesteld. Helaas kan je zelfs algemene soorten zoals bijv. het Wit oorzwammetje (*Crepidotus variabilis*) in het veld niet met zekerheid onderscheiden van het Rondsporig (*C. cesatii*, meestal hoefvormig vruchtlichaam) en het Bleek (*C. lundelii*) oorzwammetje. De meeste oorzwammetjes groeien op hout. Als je oorzwammetjes op grassen en stengels van kruiden vindt, is de kans groot het om het Klein oorzwammetje (*C. epibryus*) gaat. Een enkele soort, zoals het Grauw oorzwammetje (*C. autochtonus*), groeit zelfs vooral op kale grond. Oorzwammetjes vormen een leuke groep voor mensen die hun eerste stappen in de wereld van de microscopie zetten. De meest recente en beste sleutel vind je in het standaardwerk 'Funga Nordica', maar voor wie dat een te grote stap vindt, kunnen we de iets oudere, downloadbare sleutel (www.mycologen.nl) van dezelfde auteur (Beatrice Senn-Irlet) aanraden. Gelukkig zijn er toch enkele oorzwammetjes goed herkenbaar in het veld. Het zeer algemene Week

ledenprijs: 84,60 euro
niet-leden: 94,00 euro

oorzwammetje (vormt vaak grote vruchtlichamen die je gemakkelijk kan herkennen aan de gelatineuze, doorschijnende laag boven op de hoed). Of wat te denken van het mooiste en makkelijkst herkenbare van allemaal, een nieuwkomer voor Vlaanderen in het Zoerselbos sinds 2008: het Rood oorzwammetje (*C. cinnabarinus*, foto Linda Lambreghts).

De Peperbus eindelijk ook in ons land gevonden

De Peperbus (*Myriostoma coliforme*) is een aardster die gemakkelijk herkenbaar is aan de vele gaatjes in het bolvormig vruchtlichaam (omgeven door 6-12 slippen) waaruit de sporen stuiven bij rijpheid. Deze aardster is gebonden aan kalkrijke zandbodem en is vooral te vinden op zonnige plaatsen in duinstruwelen. In Nederland was de soort lokaal algemeen, maar ze gaat achteruit door vergrassing en ontkalking van de duinen. Op Europees niveau in de Peperbus zeldzaam. In België was de soort nog nooit gezien tot 10 oktober 2009, de Paddenstoelenwerkgroep Westhoek stootte toen op 5 exemplaren in de Oosthoekduinen te De Panne. Vanaf nu zal deze populatie opgevolgd worden en hopelijk breidt de soort zich uit.

19^e VLAAMSE MYCOLOGENDAG op 20 maart 2010 in Gent

In 2010 wordt de Vlaamse Mycologendag georganiseerd door de OVMW aan de Universiteit Gent, Laboratorium voor Plantkunde, K.L. Ledeganckstraat 35. Ingang via de Plantentuin.

Bereikbaarheid

Alle informatie over hoe u de Plantentuin kunt bereiken via het openbaar vervoer of per wagen vindt u op:

<http://www.plantentuin.ugent.be/bezoek/bereikbaarheid.html>

OPGELET: In de onmiddellijke omgeving van de Plantentuin is er uitsluitend betalend parkeren. Een andere parkeermogelijkheid (eveneens betalend) is er in de ondergrondse parking op het Sint-Pietersplein.

Zodra het programma afgerond is, zal het worden bekendgemaakt.

Voorlopig staan volgende onderwerpen en sprekers op het programma:

- Myriam de Haan: Myxomyceten
- Mieke Verbeken: Nieuwe inzichten inzake DNA-analyses Russulales
- Bart Buyck: DNA-analyse bij *Cantharellus*
- Bernard Declercq: Ascomyceten

Iedereen die een mycologische presentatie wil houden, kan zijn naam en het onderwerp opgeven aan:

- Prof. Dr. Mieke Verbeken: 09/264 50 70
- of via e-mail: mieke.verbeken@ugent.be
- Peter Verstraeten: 09/385 41 74

of via e-mail: verstraeten.peter@skynet.be

De presentaties beginnen om 10.00 uur. Vanaf 9.30 uur zal er koffie te verkrijgen zijn. Na de middagpauze houdt de KVMV haar jaarlijkse Algemene Vergadering.

Iedereen is van harte welkom!

Op de mycologendag van KVMV komen zowel professionelen als vrijwilligers en zowel specialisten als generalisten aan bod. Naar het einde van de dag toe is er steeds ruimte voor alle paddenstoelwerkgroepen die leuke vondsten deden en dit met mooie beelden kunnen illustreren. Deze dag is het uitgelezen moment om contacten te leggen met paddenstoelenkenners uit heel Vlaanderen.

Er zal een winkelstand van Natuurpunt met beperkt aanbod aanwezig zijn. Het is mogelijk om op voorhand bestellingen door te geven aan de natuurpunt winkel waarbij je dan vermeldt dat deze boeken meegebracht mogen worden naar de mycologendag. Op die manier kan je verzendingskosten besparen.

winkel@natuurpunt.be

of tel. 015/43 16 88 of fax 015/27 46 74

Paddenstoelenwerkgroep Mycoflora

Excursiekalender

10 januari: Zoerselbos, bezoekerscentrum Boshuisweg 2 Zoersel
21 februari: Vriezelsbos Oelegem, parking Vriezelsbos
21 maart: Rothoek Westerlo, brug Grote Nete baan Zoerle Parwijs-Herselt
18 april: Het Rodt (St Anna -bos) Linkeroever, parking Manège
9 mei: Rothoek Westerlo, brug Grote Nete baan Zoerle Parwijs-Herselt
Dit is telkens zondagvoormiddag van 09u00 tot 12u00
Meer info: Anja Wijns 014/75 02 15 of 0496/72 48 11 of ba.re@telenet.be

Mycologia Zuid-West-Vlaanderen

*Aangesloten bij de Zuid-West-Vlaamse Natuur- en Milieukoepel
Secretariaat Jan Breydellaan 94 8500 Kortrijk*

Maandelijkse paddenstoelentochten in 2010

Zoeken naar paddenstoelen, schimmels en andere zw woensdagnamiddag

6 januari Winterpaddenstoelen in de Kleiputten te Kortrijk..... met
nieuwjaarsdrink!!!
Gids: Frank Vandendriessche
Afspraak: 13u30' aan het Nec.De Steenoven, Schaapsdreef
29 te Kortrijk

- 3 februari Paddenstoelen in het Stadsgroen Marionetten te Kortrijk
Gids: Frank Vandendriessche
Afspraak: 13u30' ingang Stadsgroen Marionetten (Libel) via
Bosstraat
- 3 maart Paddenstoelen zoeken in het Provinciedomein Wallemote-
Wolvenhof te Izegem
Gids: Christine Hanssens
Afspraak: 13u30' parking van het domein, Kokelarestreet te
Izegem

Maandelijks microscopie in 2010

Paddenstoelen en andere zwammen microscopisch bekijken op woensdagnamiddag.

Afspraak: om 13u30' in het N.e.c. de Steenoven, Schaapsdreef 29 te
Kortrijk

20 januari	Inlichtingen:	Hanssens Christine	056/212313
17 februari		Vandendriessche Frank	056/227139
17 maart		Vandeplancke José	056/354364
		Desmet Jimmy	0497/105227
		Iserbyt Joseph	056/419916
		www.mycologia.tk	
		mycologia@gmail.com	

